

YÖN
HAFTALIK GAZETE

MESİRA

VERGİLER KONUSUNDA

*Gizli
Rapor*

PLANLAMADA KAVGALAR

EKREM ALİCAN «Ya o, ya ben!..»

BAKIŞ

"Hoş geldin Johnson."

güle güle Thalmayer..."

1922 'yi 1962'den çıkardığınız zaman elinizde kalacak rakam tam tammı kırk'tır. Demek ki 30 Ağustos'tan bu yana tam kırk yıl geçmiş. Emperyalizmin Anadon'daki temsilcilerine vurulacak kat'i darbe, kırk yıl önce bir şafak vakti başlıyordu.

Yeryüzünde her ideolojinin bir savaşı, her savaşın da bir ideolojisi vardır. Mustafa Kemal Paşa kumandasındaki Büyük Taarruzun gerçek hedefleri, 1921 Büyük Millet Meclisi Anayasasında ve Halkçılık Beyannamesinde yazılı idi. 1924 Anayasası aynı fikirlerin Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin temel kanununda gerçekleşmesi sayılıyordu. Çünkü Türkiye'nin yabancı devletlerin boyunduruğundan kurtularak gerçek anlamda bağımsızlığına kavuşması Büyük Taarruzu izleyen çeşitli devrimlerden sonra mümkün olabilmiştir.

Bu devrimlerin sonunda Dünyanın Umu miye ce... na ve yabancı şirketlere boyunu bükük Osmanlı devletinin yarı bağımsızlığı değil, Atatürk Türkiye'sinin tam bağımsızlığına ulaşılmıştır. Kâpütülasyonlara son vermek, Osmanlı iktidarlarının ağır şartlarla yüklediği dış borçları ciddi bir ödeme usulüne bağlamak, memleketin muvazenesini ve istikbalini başka devletlerin yardım istisfalarına değil Türk halkının kendi gücüne ve çalışma kaynaklarına dayamak, yabancı şirketleri millileştirerek memleketteki sermaye piyasasını kontrol altına almak ve tabii ekonomilerin sonucu olan memleket dışına servet akımını önlemek.

Atatürk biliyor ve her konuşmasında ifade ediyordu ki, bunları gerçekleştirilmeden bir ülkenin bağımsız olabilmesine imkân yoktur. Sıngü zaferini iktisadi zaferle tamamlayamayan milletlerin: — Ben özgürüm! demesine imkân yoktur.

Kırk yıl sonra

Kırk yıl sonra bugün, 30 Ağustos zaferinin yıldönümü günlerinde Atatürk'ün görüşlerinin ne kadar haklı olduğunu her şafak vakti bir daha anlıyoruz. Kırk yıl sonra bugün konsorsiyumlu, borçlu, harçlı, bükük boyunlu Türkiye bir Amerikalıyı aradına bir tekme yapıstırıp kovarken ve bir diğer Amerikalıyı başının üstüne buyur ederken Mustafa Kemal'in görüşlerinin ne kadar haklı olduğunu bir daha anlamaktadır.

Bu Amerikalılardan biri büyük dostumuzun anlı şanlı, şerefli, şöhretli Başkan Yardımcısı Johnson'dur.

Hoş geldin Johnson! Başımızın üstüne geldin!..

Bu Amerikalılardan öteki Türk işçilerinin dostu ve misafiri Hür Sendikalar Federasyonu temsilcisi mülevazi Thalmayer'dir.

Güle güle Thalmayer! Her ne kadar seni kovuyorsak da kusura bakma..

Bu iki Amerikalıdan biri olan Johnson diyor ki:

— Ben size hayranım... Siz çok, ama çok büyüksünüz... diyor.

Bu iki Amerikalıdan biri Thalmayer diyor ki:

— Morisson şirketinin rahatını kaçırdım diye beni kovuyorlar... diyor.

Bu iki Amerikalıdan biri Johnson diyor ki:

— Siz Türkler hiç bir zaman sendelemediniz, hiç bir zaman duraklamadınız, hiç bir zaman taviz vermediniz... diyor.

Bu iki Amerikalıdan biri olan Thalmayer diyor ki:

— Etmeyin eylemeyin, hiç bir kosko ca hükümet bir yabancı şirkete taviz verir mi?... diyor.

Bu iki Amerikalıdan biri olan Johnson diyor ki:

— Hükümetinizin nazik daveti üzerine Kemal Atatürk'ün büyük Cumhuriyeti ne gelmek benim için büyük şereftir... diyor.

Bu iki Amerikalıdan biri olan Thalmayer diyor ki:

— Bir yabancı şirket istedi diye Kemal Atatürk'ün büyük Cumhuriyetinden beni kovmanız hükümetiniz için şeref mi dir... diyor.

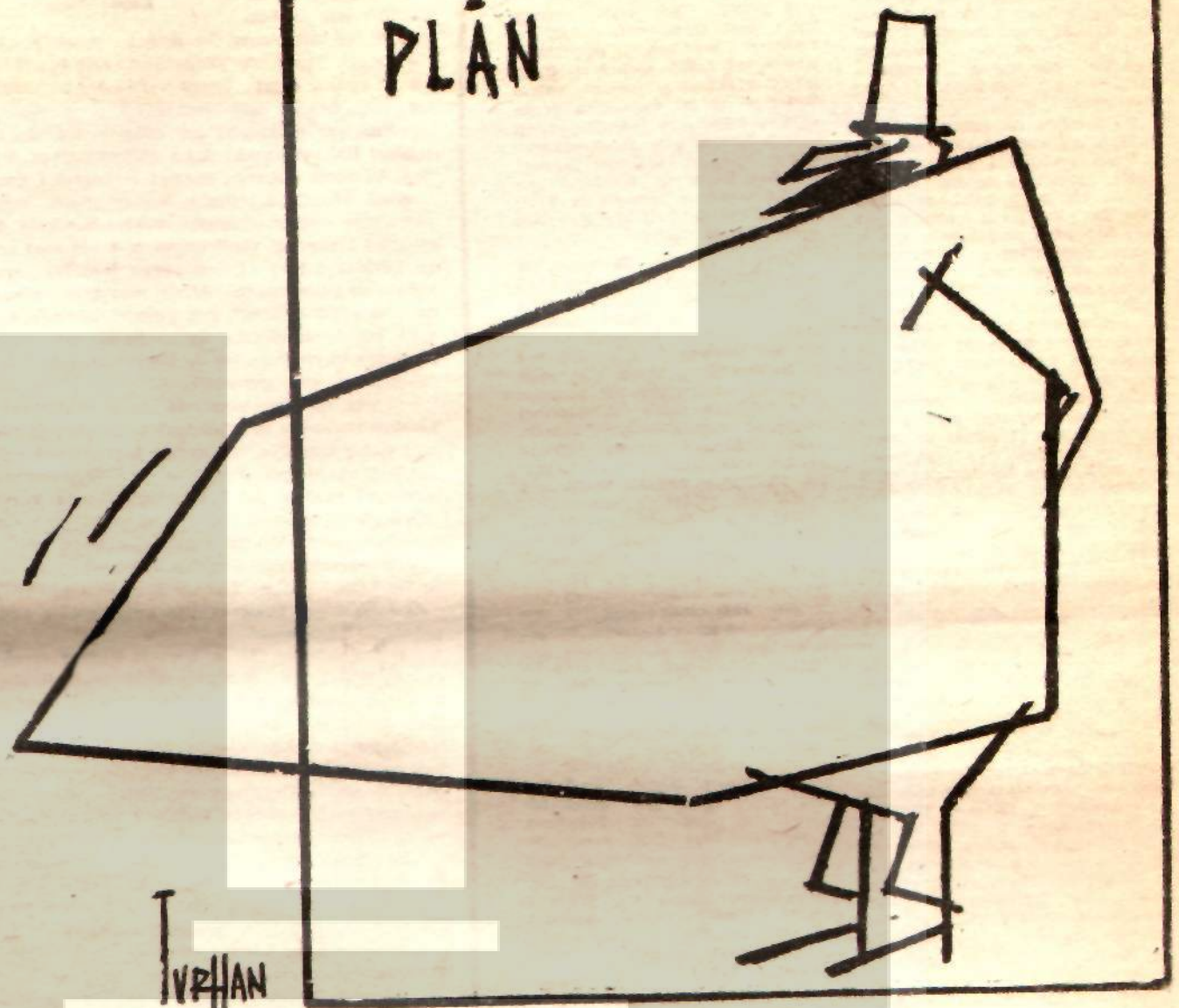
Gelen Amerikalı sevimli Johnson ve giden Amerikalı sempatik Thalmayer ikimiz de haklısınız ama bir ufak yanlışınız var:

Ne biriniz Kemal Atatürk'ün büyük Cumhuriyetine geldiniz, ne de ötekınız Kemal Atatürk'ün büyük Cumhuriyetinden gidiyorsunuz..

Türkiye artık büyük Kemal Atatürk'ün değil, küçük politikacının cumhuriyeti tidir.

Dikkat ediniz!

PLÂN

Bunun içindir ki sevgili okuyucular size bu 30 Ağustos yıldönümünde bazı tavsiyelerde bulunacağız:

Zinhar bu memlekette bir NATO görevlisi Amerikalı dostun arabası önüne çıkmayınız, kendisi ile çatışmayınız, ihtilâfa düşmeyiniz, çünkü 24 saatın her saniyesinde vazife gören sevgili dostlarımızın hususî mahkemelerine derdiniz anlatamazsınız. Bizim mahkemelerimize gitmek hakkımız ise yoktur.

Zinhar bir yabancı firmanın, şirketin verdiği işe talip olup yabancı iş yerlerinde çalışmayınız. Çünkü bu iş yerlerinde sizin haklarınızı koruyacak Türk kanunlarının uygulanma şansı yoktur. Türk maaşları bu yabancı şirketlerin karşısında acizlerini ilân etmişlerdir.

Türkiye'ye yardım ve yardım direktifleri vermek için konsorsiyum kurulmasını büyük bir başarı imiş gibi halka ilân eden ve konsorsiyumun propagandasını yabancı ticaretin başarısını alkışlayınız. Konsorsiyum başkanına dikkat ediniz. Çok önemli kişidir. Biliyorsunuz ya... Yardım meselesi. Yardım alabilmek için dikkat etmeniz, daha doğrusu cümlece dikkat etmemiz gereken durumlar var. Yardım verecek çevrelerin midesini bulandıracak, yabancı sermayeyi ülketecek davranışlar vatan hainliğidir. Bu işlerin şartını şartına büyüklüklerimiz düşünürler ve siz her şey:

— Evet efendim... dersiniz.

Her ne kadar hükümetimizin bakanlarından biri:

— Dostlarımız böyle şartlar ileri sürüyorlar ki açıklıyamam... dedi ise de siz ona bakmayınız. O ne dediğini bilmiyor. O bir garip bakan!..

«Kimimiz nutuk söyledik..»

Ve efendim anlaştık mı?..

Anlaştıksa size son bir şey daha tavsiye edeyim. Gidiniz 30 Ağustos'un yıldönümü törenlerini seyrediniz. Biz Türklerin bağımsızlığımızı sağlayan büyük ve kafi darbenin başlangıcıdır bu... Hem kim bilir ne güzel nutuklar söylenecek:

— Vatandaşlarrrr... İstiklâlill... Cumhuriyetttt... Bağımsızlıkkk... Bizzzz... Aslanlarrrr... Hükümetimizzzzz... Zaferleri mizzzzz...

İlhan Selçuk

ZİYARETLER

ABD Başkan Yardımcısı Lyndon B. Johnson memleketimizde.

Türkiyede gönülleri fethetmek için başkan yardımcısı Lyndon B. Johnson, Ankara'ya geldi. Amerika Başkanı Kennedy'nin başkan yardımcısı olarak Ankara'ya gelen Lyndon B. Johnson, Ankara'da seçim kampanyasına çıktı. Herkesin elini sıktı, sırtını okşadı. Ağzından tebessümü eksik etmedi. Arabasını durdurarak sık sık halkın arasına karıştı, halkla konuştu. Bol bol kısa nutuklar çekti. Konuşurken bozulan saçını düzeltti ve karısıyla basit ve mütevazı bir sile intibasını vermeye dikkat etti. Doğrusu bu işte de bizim Amerikan tipi yerli politikacımız Kasım Gülekten çok daha büyük bir başarı gösterdi. Yalnız bazı komik olaylar da olmadı değil.

Ulus civarında ihtiyar bir adamı gözüne kestiren L.B.J derhal arabasını durdurup, ihtiyara sokuldu. Onu öptü ve «Ben Kore'den beri Türklerin hayra niyim» dedi.

İhtiyar bu işten bir şey anlamamıştı. Nitekim Johnson uzaklaştıktan sonra, «Kim bu adam yahu» diye etrafındaki lere sordu. Gerçekten halkın büyük çoğunluğu, L.B.J'nin ziyareti hakkında bilgi sahibi değildi. L.B.J yerine, «Ya şa, sen aslansın» diye İnönü'yü alkışlıyor. İnönü, Parmağıyla işaret ederek, «Onu alkışlayın» demek zorunda kalıyordu. Bismarck tipi aristokrat politikacı İnönü, esasen bu sonradan zengin olma Texas'lı politikacıya ayak uydurmakta güçlük çekti.

Kapasite

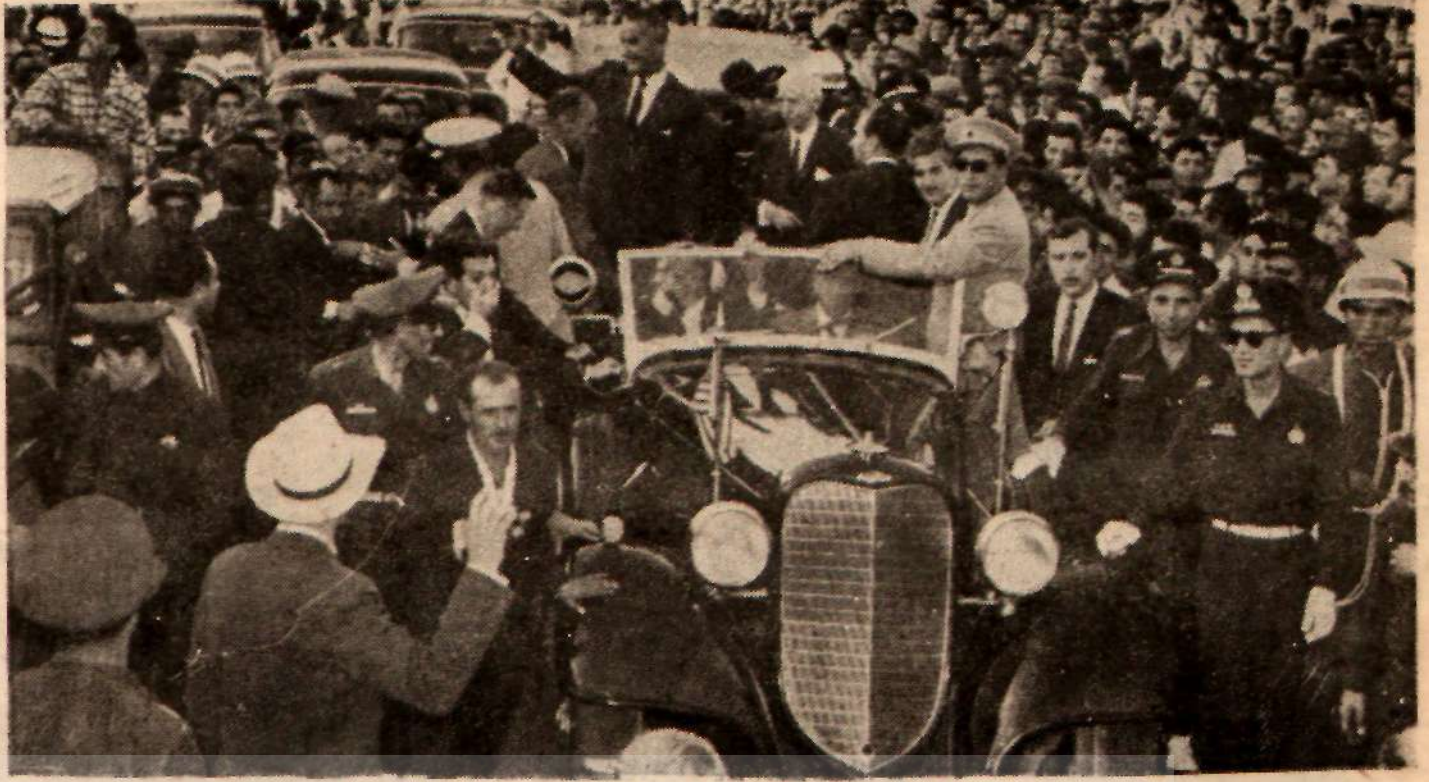
Amerikan başkan yardımcısı Lyndon Baines Johnson'un hayati bir Mekikası için başarılı. Babasının kurduğu Johnson City'de 1906'da dünyaya gelen L.B.J. kapasiteden sekreterliğe kadar çeşitli işlerle uğraştı. Siyasete atılışı 1948'de Senato'ya seçilmesiyle başladı. Başkan Yardımcısı seçilmeden önce Senato'daki Demokrat Parti grubunun liderliğini yaptı.

Kennedy L.B.J'yi yardımcı olarak seçerken, onun Senato'daki tecrübesinden faydalanmayı ummuştu. Gerçekten, Johnson Güneyli demokratların Cumhuriyetçilerle birleşmesini önleyecek ve dolaşısıyla parti birliğini koruyabilecek niteliklere sahip görünüyordu.

Fakat son aylarda Kongrenin hiç bir reform kanununu çıkarmamakta direnmesi L.B.J'in Senato'daki nüfuzunun sanıldığı kadar kuvvetli olmadığını ortaya koydu. Oysa, Kennedy, Johnson'un Amerikan tarihindeki en nüfuzlu başkan yardımcısı olacağını vaatmişti. Olaylar bu tahmini doğrulamadı.

Fikirler

Johnson'a göre sosyalizm, komünizm bir başka kelime ile ifadesidir. Fakat sosyalizmin Avrupalı toplulukların refah arzularını dile getirdiğini kabul eder. Özel teşebbüse dayanan Amerikan

Başkan Yardımcısı Lyndon B. Johnson'un Ankara'da karşılanışı. Seçim turnesi gibi.

ekonomisinin fertlere saadet getirdiğine inanır ve bunun diğer memleketler için de böyle olduğunu ileri sürer. Bununla birlikte sosyal reformlara karşı değil. Ona göre, demokrasinin yerleşmesi için bir ülkede okur-yazar bir vatandaş topluluğunun bulunması yeterlidir. Halkın yaşama şartlarını düzeltme amaç edinen hükümetleri destekler. Diktatörlükleri

desteklememekte kesin bir tutumu yok.

Nedenler

ABD başkan yardımcısının İtalya ve Orta Doğu'ya yaptığı bu yolculuk başkan Kennedy tarafından kararlaştırıldı. Genç ve dinamik başkan iki güvenilir mütefiki Türkiye ile İran'ın iç mesele

leri ve tarafsızlık eğilimleri hakkında sağlam yargılara varmak istiyor. Yeterli programına son dakikada Lübnan'ın eklenmesi bir diplomasi nezaketi gereği. Kıbrıs, Yunanistan ve İtalya'daki temasları da ikinci planda kalıyor.

L.B.J. daha Lübnan'da Türk-Amerikan dostluğu ile ilgili, bilinen cümleleri kullanmaya başladı. Fakat Ankara'da kulakların alışkanlık kazandığı bu sözlerin önemli bir etki meydana getirmediği ni farkedecek. Ankara'da beş yıllık plânın finansmanı gibi dev bir problemle karşı karşıya bulunan karma hükümet ve onun bu İnönü Amerikalı dostlarının zın kesenin ağzını açmalarını istiycek.

Ciddiliği ile tanınan «Le Monde»'ün işaret ettiği gibi geciken yardımın meydana getirdiği kurgunlu anlayacak olan Başkan Yardımcısı muhtemelen Türk Genel Kurmayının istekleri ile de karşılaşacak. Komşu İran'ın bütçe açığını kapatmak için asker mevcudunda yüzde 15 oranında indirim yapma kararına benzer tekliflerin L.B.J'ın önüne sürülmesi pek uzak bir ihtimal olarak görülmeli. İran'ın asker indirimine karşılık ordunun modernleştirilmesi için savunma kredisi istemesi ve Johnson'un da bunu müspet karşılaması Türk Genel Kurmayının gözünden kaçmamıştır. L.B.J. Ankara'da daha fazla askeri yardım isteklerini geçiştirecek, raporunda bu konuya öncelik verecektir.

L.B.J'e Ankara'da rejimin pek sağlam olmamakla beraber, yakın bir tehlikenin mevcut olmadığı ve özel teşebbüse öncelik verildiği söylenecek, uzun vadeli, düşük faizli kredi istenecektir. Johnson bu istekleri Doğu'ya ulaştıracağı yarıdan imkânlarının araştırılacağı yolunda karşılık verecek ve konsorsiyumun kurulduğunu hatırlatacaktır.

L.B.J. bu arada halkla temas imkanlarını arıyacak, ona «Amerikan halkının sevgisi» ni getirdiğini söyleyecek, bu arada yaşama şartları hakkında bazı sorular soracaktır. Eğer Tahir Öztürk adında bir vatandaşa rastlarsa, Amerika'nın kendi ülkesinde tanıdığı grev hakkını Türkiye'deki inşaatçıların çalışın işçilere neden tanımadığı, Morrison'un işçilere karşı neden bir sömürge patronu edası ile davrandığı yolunda sorulara muhatap olacak ve kendisine «Türkiye bir sömürge değildir» denilecektir.

L.B.J. bütün bunlardan başka, Türkiye'deki sosyalist hareketin kapsamı ve anlamı hakkında da bilgi almağa çalışacak, sosyalizmi modası geçmiş tehlikeli bir hareket sayan Eleilik ileri gelenleri, onu aydınlatacaktır...

Son olarak bir Lübnanlı gazetecinin L.B.J. hakkındaki kanaatini naklede lim:

«Bazı Amerikalıların uçakla memleketimizin üzerinden geçmekle, bizi gayet iyi tanıdıklarını kani olduklarını işittim. Aramızda bir kaç saat geçiren Lyndon Johnson'un Lübnan hakkında bir kitap yazmakta güçlüğü uğramıyacağını ümit ediyorum.»

Johnson, bir ihtiyarla konuşuyor. İhtiyar: «Kim bu adam yahu?..»

DEMOKRASİNİN ALFABESİ

Yüksek Plânlama Kurulunun İnönü'nün başkanlığındaki bir toplantısı
Başbakanın açılan son kredisi...

Johnson'un Ordusu

Amerika Başbakan Yardımcısı Lyndon Johnson'un Ankara'daki temasları sırasında bu his konusu edilen meselelerden biri de Türkiye'ye «Barış ordusu» nun gönderilmesi oldu.

«Barış Ordusu» Kennedy'nin iki taraflı gelişme birlikte duyulan bir düşünceyi. Amerikanın ilk günlerindeki «akıncı ruhu» u yeniden yaratmak gibi, romantik bir programla işbaşına gelen genç Başbakan, aynı atılış ve heyecanı dış dünyaya da göstermek için, «Barış Ordusu» denen bir teşkilât kurdu. Teşkilâta girenler üniversiteyi yeni bitiren genç kızlar ve delikanlılar. Sevimlerinde gayet dikkatli davranılıyor. Her türlü iklim şartlarına dayanabilecek bir bünyeden başka, oldukça geniş bilgi ve çok sağlam bir karakter sahibi olmak da şart. «Barış Ordusu» men suplarından istenen şey, büyük ülkede yerleşmiş olan «güçlü Amerikalı» intibahı silmek. Bu amaçla, güttikleri yerlerde, oradaki hükümetin istediği işler de bütün güçleriyle çalışmak, yerli halkla haşır neşir olmak, kalkınma gayretlerine katılmak zorundadırlar. Kendilerine yerli hükümet ne veriyorsa, onunla yetinecekler, bütün Amerikalı devlet memurlarının ve ordu mensuplarının faydalandıkları PX, imtiyazlarından faydalanamayacaklardır. Yalnız, her ay 75 Amerikan doları, hesaplarına banka yatırılacaktır. Görüldüğü gibi, «Barış Ordusu» düşünceinin misyonerliğe yaklaşan tarafları pek fazladır. Kasıtlı Kennedy, Amerikan gençlerinin dünyayı saran yeni akımlara karşı, Hıristiyan havarileri gibi mücadele etmelerini istemektedir.

«Barış Ordusu» şimdiye kadar, dünyanın hayli geniş bir kısmına yayıldı. Seçilen memleketler, daha çok sömürge statüsünden yeni kurtulmuş ve benliklerini henüz bulamamış olan yerlerde. Türkiye gibi köklü gelenekleri bulunan, millî hayyiet ve gurur derecesi yüksek olan memleketlere, böyle bir misyoner ordusu göndermenin bazı mahzurlar doğuracağı aşikârdır. Nitekim, şimdiye kadar, Amerikan makamlarının bu yoldaki bazı temasları karşısında Türk hükümetlerinin davranışı fazla teşvik edici olmamıştır.

Şimdi, Johnson'un Ankara temasıyla birlikte aradaki buzlar çözülmeye başlamıştır. Amerikanın «Güzel Amerikalı» örneklerini bolca gösterebilmesine imkân verecek, fakat Türkiye'yi de tam anlamıyla Afrikalı Hotan to'lar derecesine düşürmeyecek ortalamada bir yol bulunmuştur. Gelecek olan «Barış Ordusu» mensupları sadece imtilaz öğretmenliği ve tarım uzmanlığı yapacak, köylere gidip misyoner hayatı yaşamaktan kaçınacaklardır.

PLÂN

Feyzioğlu, plânı kurtarmak için son bir gayret yaptı. Fakat karşısında Alican - Dinçer ikilisini buldu. Feyzioğlu - Alican kavgası ise, koalisyonu kurtarmak endisesiyle tatlıya bağlandı. Böylece koalisyon kurtuldu, plân fedâ edildi.

Aşağıdaki yazıda, bunun nedenlerini ve Yüksek Plânlama Kurulundaki kavgaların hiç bir yerde yavınlanmamış hikâyesini okuyacaksınız.

Zoraki uzlaşma

Yüksek Plânlama Kurulunun geçen haftaki toplantısında sözü İnönü aldı: «Ben, güçlük karşısına çıktımca, onun üzerine gitmem. Engelleri aşın dirmaya, güçlükleri yıpratmaya yöneliyorum. Atılsın, meseleler karşısında belki daha kesin bir tutum alırdı. Ben daha yumuşak giderim. Fakat onun da, kararlarını uygulamayı geciktirdiği olmuştur. Bu sebeple, tarım vergisinin alınması geciktirilebilir. Fakat plânın iç finansmanı sağlanacaktır.

Yüksek Plânlama Kurulunun, iç finansman meselesinde mutlaka bir anlaşmaya varması lâzım. Devlet Plânlama Teşkilâtı temsilcilerinin muhalefetleriyle Hükûmete giden bir plân, bu teşkilâtı çetleli husumetlerle karşı karşıya bırakacaktır. Hükûmet, ona bağlı bir dâire olan Devlet Plânlama Teşkilâtını korumakla görev

lidir. Bu dâireyi husumetlerle karşı karşıya bırakmamak.

İnönü'nün konuşması tesirli oldu. Bu konuşma üzerine, dost çevrelerden gelen «Aman istifa etmeyin» telkinlerinin de tesiriyle, Devlet Plânlama Teşkilâtı uzmanları, tâvîzkâr davranmak lüzumunu duydular.

Feyzioğlu ve İlyas Soçkinin ileri sürdükleri uzlaştırıcı formüller de, bazı bakanlar ile Plânlama Uzmanlarının sert çatışmalarına yol açan tarım vergisi ve yatırım indirimi konularında anlaşmayı kolaylaştırdı. Feyzioğlunun teklifine göre Kalkınma Plânında, Plânlama Teşkilâtınca istenen tarım vergisinin esasları teferuatiyle tesbit edilmeyecek, «zirai verimleri arttıracak tarzda yüksek zirai gelirlerin müessis şekilde vergilen dirileceğini» belirten yuvarlak bir ifadeyle yetinilecekti. Yatırım indiriminin de, tasarrufu arttıracak tarzda yülütüleceği tasvir edilecekti. Gerisi Maliye Bakanının bileceği bir işti. Maliye Bakanlığı, tasarımlarını, Plânda zikredilen bu genel esaslara göre hazırlıyacaktı.

Aslında Feyzioğlunun teklifi Maliye Bakanına yeşil ışık vaktiydi. Zira yuvarlak formüllere sâdik kalındığı memleketimizde görülüşü değildir. Yuvarlak for-

müller, dâima uygulanmamak için ortaya atılır. Nitekim «Plân Hedefleri ve Strateji» adlı Bakanlar Kurulu kararında, vergi sisteminde sosyal adaletin gerçekleştirilmesi ve verimin arttırılacağı yazılı olduğu halde, Ferit Melen, vergi kayıplarına yol açan adaletsizliği çoğaltıcı tasarımlar hazırlamakta bir mahzur görmemiştir. İşler, bu sefer de başka türlü cereyan edecek değildir. Devlet Plânlama Teşkilâtı Uzmanları, Y.T.F. ve C.K.M.P. nin tazyikleri karşısında, Başbakan İnönü'ye kaç bir durumdan kurtarmak için, plânın uygulanmasını tehlikeye düşürecek esaslı bir âvizde bulunmuşlardır.

Hikâyenin başı

Plânın iç finansman meselesinin görüşülmesi, Salı günü başladı. Maliye Bakanının, Gelir ve Kurumlar Vergisi tasarımlarını izah ettiği Plânlama Uzmanları, orta sayfa mızda belirttiği şekilde, Melen tasarımlarının bütün aksak taraflarını ortaya döktüler ve kendi görüşlerini savundular. Melen, bunun üzerine, Paşaya dönerek, «Paşam, Osman Bey, bizim tekliflerin hepisi ne cephe aldı» dedi. Ecevit ise, Maliye Bakanına, «Tasarımlarınız vergi kayıplarına

Prof. Tinbergen — Başbakan İnönü — Müsteşar O. N. Torun
«Tarım vergisi şart...»

yal açacak. Bu durumda, plânın finansman ihtiyacını nasıl karşılayacaksınız? diye sor du. Melenin cevabı, «Söyliyemem, Paşam, duyulur.» oldu. Duyulur korkusu bütün plânlarımıza çarptı. Görüldü.

Maliye Bakanı ertesi günkü toplantı ya büyük bir mütefekkle geldi. Bu mütefek, meşhur Vergi Reform Komisyonunun Başkanı, Ali Alaybekti. Melen tasarıları, Ali Alaybekin eseri idi. Melen, Alaybeki «idealisttir. Türkiye'ye çok hizmeti olmuş tur. Sefirlikte, şunda bunda gözül yoktur. Gelir Vergisi kanun tasarısını hazırlayan odur» sözleriyle, Paşaya takdim etti.

İdrakini aşan konularda, aşağılık iftiharlarla süslü, yalan yanlış laflar etmekle şöretli bir derginin «güven verici, bilgili, anlayışlı ve kavrayışlı» diye bahsettiği Ali Alaybek, Yüksek Plânlama Kurulunda, ciddi maliye uzmanlarını hayretten hayrete düşüren görüşler İeri sürdü. Alaybekte göre, sadece emekçileri ezen «1950 Gelir Vergisi, sosyalizm fiskaldır. Daha İleriye gidilemez.» Veraset ve İntikal Vergisi ise, «XIX. Yüzyıl sosyalistlerinin ortaya attığı, bugün önemini kaybetmiş bir vergidir!» Halbuki, XIX. yüzyılda veraset vergileri nin en hararetili savunucusu, liberalizmin babalarından Stuart Mill'dir ve bu modası geçmiş vergi, bugün İngilterede tereke İzerinde yüzde 80'e kadar yükselen oranlarda

kat Başbakanı çok yakın olmakla övünen dergiye göre, «tecrübeli maliye uzmanı, herkesin ve bilhassa Başbakan İsmet İnönü'nün İzerinde çok, ama çok müsbet tesir bıraktı». Buna fazla şaşmamak İlazım. Vergi gibi teknik bir konunun tamamen ya bancı bulunan İnönü, finansman müzakereleri boyunca, konuşan bütün hatiplere İstisnasız hak verdi. Başbakan bu durumu «Bütün konuşanlar haklı görünüyor. Kim konuşursa, ona hak veriyorum» sözleriyle ifade etti. Hakem rolünde bulunan İnönü'nün, konuya yabancılığı, Kalkınma Plânı bakımından doğrusu büyük bir talihsizlik oldu.

Alican — Feyzioğlu çatışması

Alican — Feyzioğlu çatışması Çarşamba günü öğleden sonra patlak verdi. 1963 programının gerçekleştirilebilmesi için, 1 milyar 200 milyon lira münzam vergi gelirine İhtiyacı vardı. Plânlama Teşkilatının yaptığı hesaplara göre, mer'i kanunlar değişmezse 1963 vergi gelirleri 7,8 milyar lırayı aşmayacak. 1962 yılı Bütçesi vergi tahminlerinin gerçekleşmesi ise bir hayaldi. 7,8 milyar lira hesaplanan vergi gelirleri, 7 milyar lirada kalacaktı. Yani

Alican'ın cevabı beklenmedik ölçüde sert oldu. Alican, «Ben bu adamın oturduğu yerde bir daha oturmam» diyordu.

Sabahki toplantıda da Alican ve Feyzioğlu arasında sert bir tartışma olmuştu. Spekülasyonu önlemek maksadıyla düşünül en arsa vergisini «mülkiyete karşı bir hınç» diye vasıflandıran Alican, Hızır müşavir Alaybek'ten arsa vergisi hakkındaki fikrini de açıklamasını rica etmişti. Bunun üzerine Feyzioğlu atılarak, «Önce plân cılar görüşlerini açıklamalı» dedi. Bu müdahale Başbakan yardımcısını pek kızdırdı ve Alican «Artık konuşma hakkımızda mı yok?» diye bağıttı. Feyzioğlu da, «Paşam, bu adamı kompleksleriyle bırakıyoruz» mukabelesinde bulundu. Alican, bu durum karşısında, sinirli bir şekilde salону terketti. Öğleden sonraki toplantıya da çok geç geldi. Paşa, saatlerce Alicanı aratmak zorunda kaldı.

Bu çatışma Y.T.P. ile Başbakan yardımcısı ile C.H.P. li Başbakan yardımcısı arasındaki gerginliğin en had safhaya geldiğini gösteriyordu.

Ertesi günkü Yüksek Plânlama Kurulu toplantısı bu yüzden tehir edildi ve bir teknik komite kurarak, anlaşmazlıkların çözülmesi kararlaştırıldı.

İnönü, Perşembe gününü, Alican — Feyzioğlu anlaşmazlığını gidermekle geçirdi. Alican, «Biz buraya hazır bir plânı tescil için gelmedik. Plânlama Teşkilatı İhtiyar bir organdır. Memleketi Hükümet idare eder» diyordu. Alican'ın başında bu İhduşu teşkilattan bu tarzda yıkayı etmesi, doğrusu garip. Feyzioğlu ise, «Benim zaviyemden ciddi bir durum yoktur. Benim için aslan beşyürek plânın süslü bir kitap olarak kalması oğül, kabili tatbik bir plân hüviyetini kazanmasıdır» muka belesinde bulunuyordu. Bu çatışmada, liberal Ticaret Bakanı Muhlis Eteden akıl alan İki numaralı Başbakan yardımcısı Hasan Dinçer de, sessiz kalmakla beraber, Alican'ın safindaydı. Bir beraberlik arsa verisi konusunda da görülmüş, vergi, Alican ve Dinçerin nuhalefetiyle 2 ye karşı 5 oyla kabul edilmişti.

Y.T.P. Genel Başkanı bu konuda, koalisyonu bozacak kadar sinirli görünüyordu. Nitekim, Y.T.P. li bakanlar Alican başkanı İhtiyar bir toplantıda, plân konusundaki ihtilafı sonuna kadar götürmek ve gerekirse kabineden çekilmek kararını aldılar. Perşembe günü, İnönü öyle yemeğine giden Alican, Feyzioğlunun kabineden çekilmesini veya bu kabul edilmediği takdirde, Başbakan yardım cılarının görevlerinin yeniden taksimini ve Feyzioğlunun plânlama çalışmalarını dışında bırakılmasını İstedti. İnönü'nün bu talebi yerine getirmesi beklenemedi. Kuşurları ne olursa olsun, zekâsı, bilgisi ve çalışkanlığıyla, Feyzioğlu Hükümette ve plânlama çalışmalarında İnönü'nün sağ koluydu. Feyzioğlusu bir C.H.P. hükümeti, aksamaya mahkûmdu. Bu sebeple İnönü, Feyzioğlu yerine Plândan tâviz vere rek, Alicanı yatıştırma yoluna gitti. Tarım Vergisi fikri, böylece suya döküldü ve Plânın finansmanı tehlikeye girdi.

Tinbergenin ikazı

Teknik Komite, Plânın finansmanı İle ilgili çalışmalarına geçen haftanın ortasında başladı. Fakat tarım vergisinden bir de

Ferit Melen
«Sosyal adaletin önemi yok!»

fa vazgeçilince, gerekli 1,2 milyar lırayı bulmak kolay oluyacaktı. Nitekim, Gelir ve Kurumlar Vergileri İlgili Melen tasarılarının uygulanması, 1964 yılına bu rakıldığı halde, akaryakıt ve İhisar madde leri zamlarıyla ancak 800 milyon lira civarında bir gelir sağlanabilmektedir. Geriye daha 400 milyon lira kalmaktadır. Maliye Bakanlığı geri kalan parayı, cârli giderlerde tasarruf yapılarak karşılanabileceğini İleri sürmektedir. Halbuki cârli giderlerde çok hızlı bir artış vardır ve yapılan hesaplarda cârli giderler çok dar tutulmuştur. Bu sebeple, cârli giderlere güvenmek hâtalıdır. Hele Melenin Gelir ve Kurumlar Vergileri İle ilgili tasarıları uygulanmaya başlanınca durum ne olacaktır? Melen tasarıları 1964 te 4—500 milyon, 1965 ten İtibaren ise 8—900 milyon lira vergi kaybına yol açacaktır. Halbuki mer'i kanunlar değişmezse, vergilerdeki normal artışın dışında, 1963 yılında 1,2 milyar, 1964 yılında 1,7 milyar, 1965 yılında 1,8 milyar, 1966 yılında 2 milyar, 1967 yılında da 2,2 milyar tutarında münzam vergi gelinine İhtiyacı vardır. Bu gelir nasıl sağlanacaktır? Politik endişelerin tesiri altında bakanlarımız İhtiyar İhtiyarlık göstermekle ve sosyal adalet İlkesinden vazgeçtiği halde dahi, plânın finansmanını karşılaymaya hazır görünmemektedir.

Devlet Plânlama Teşkilatı başmüşaviri tanıdığı İktisatçı Tinbergen bu tehlîkeye İhtar etti. Tinbergen'e göre, «Plânın başarılması ve dış yardım, sağlam bir finansman kaynağına İhtiyacı göstermektedir. Bunun gerçekleştirilememesi halinde, emisyonu başvurulması, memleketi enflasyona götürür. İhtiyar finansmanın vergiye dayanmadan para basmak yoluyla sağlanması, dış yardımları da tehlîkeye sokabilir. Türkiye'de, vergi oranları Batı Avrupa memleketlerine nazaran çok düşüktür. Bundan başka vergilenmede çeşitli gruplar arasında denge sağlamak esastır. Bu İtibarla vergilendirilmeyen veya çok az vergilendirilen sosyal grupların daha çok vergilendirilmesi gerektir. Toplumdaki teşebbüs

Başbakan Yardımcısı Ekrem Alican
«Ne vergi, ne de sosyal adalet»

almaktadır.

Alaybek, daha başka inciler de sıraladı: «Büyük sermayedârlarımızın ve liberal bakanlarımızın sevgili İhtiyar golen uzmana göre, «Memleketimizde uygulanan geçim İndirimi hadleri, aslında pek yükselmiş...» Uzman, Gelir Vergisinin dar gelir İhtiyarları ezdiğini aklına getirmedigi için, rahatsızca bu şekilde konuşabilmektedir. Kalıcı İhtiyarlar, memleketimizdeki geçim İndirimi ni çok düşük bulmuştu. Alaybek'in başka bir nicisi, «tarazi vergilerinin artık kalk tırın» söylemek oldu. Halbuki, devlet gelirlerinin Hindistanda yüzde 9'u, Mısırda yüzde 11'i, Suriye'de yüzde 15'i, Korede yüzde 24'ü arazi vergilerinden karşılanmaktadır. İngilterede, ziraat gelirlerinin bir kısmı arazi vergisine benzer şekillerle vergilenirse de, kar ve İhtiyar sırasında da aynı bir arazi vergisi alınmaktadır.

Bütün bu incilerden sonra Maliye Bakanının savunma şahitliğini yapan uzman «Devlet Plânlama Teşkilatı, emperatif ya pamaz. Hangi vergilerin alınacağını, yıl İhtiyar kimin çekeceğini Plânlama Teşkilatı söylemez. Teşkilat, ancak kabaca global bir rakam söyleyebilir» buyurdu. Cankurtaran uzman, plânın nedefferinden birinin sosyal adalet olduğunu ve konacak vergilerin plânın yapısı ve sektörler arasındaki münasabetlerle sıkı sıkıya İhtiyar bulunduğünü hatırlamak İstemedi. Gelir ve Kurumlar Vergilerindeki teklifleriyle, 8—900 milyon lira vergi kaybına sebebiyet verecek olan uzmana göre, akaryakıt, tütüne ve İhtiyar zam yaparak, gerekli finansman İhtiyacı karşılanabilir. Bunun için de «matematik presizyon» a İhtiyar yoktu. Memlekete huzur gelecekti, huzur gelince de verel gelirleri artacaktır.

Liberal bakanlarımız, Devlet Plânlama Teşkilatına, matematik hesaplara dayanan sağlam delillerine karşı, ancak salonlarda hanımlara İhtiyar yapabilecek bu çapta uzmanlarla çıkabiliyorlardı...

Alaybek'in İhtiyarın Başbakan İhtiyarın de ne tesir yaptığını kestirmek güçtür. Pa

1962 bütçesinde, 800 milyon lira noksan tahsilat olacaktı... 1963 yılında vergilerden, 800 milyon lira normal artış beklenebilir di. Böylece 1963 vergi İhtiyarı 7,8 milyar olacaktır. Halbuki, Kalkınma Plânının gerçekleştirilmesi için, 1963'te vergi İhtiyarının 9 milyar lırayı bulması İhtiyarlıydı. O halde, 1,2 milyar münzam vergi İhtiyar İhtiyar vardı.

Maliye Bakanlığı, Plânlanmanın bu rakamlarına İhtiyar etmiyordu. Bakan Ferit Melenin de, 1,2 milyarlık finansman İhtiyar konusuna bir İhtiyar yoktu. Bir numaralı Başbakan Yardımcısı Alican ise aksi fikirdiydi. Alican'a göre yeni vergilere İhtiyar yoktu. Easesen koalisyon protokolünde de, Hükümet programında da, yeni vergiler konusuydu. Vergilerin verimi arttırılacağı belirtiliyordu.

Alican, bu görüşünü yanlış bir hesaba dayandırdı. Y.T.P. teşkilatının hızla A.P. ye transferinden herhalde rahatsızlık duyan Y.T.P. Genel Başkanı, «Efendim, vergi gelirleri 7,7 milyar. Vergilerde esneklik de var. Gelirler, gelecek yıl kendiliğinden 7—800 milyon lira artar. Böylece, yeni vergilere İhtiyar kalmadan İhtiyar sağlanmıştır. Hem Plânlama Uzmanları Allah mı? Yüzde 7 kalkınma hızı, pekâlâ daha az yatırımla da gerçekleştirilebilir» diyordu.

Alican, aslında yanıltıyordu. 1962 yılı vergi gelirleri, 7,7 değil, 7 milyardan İhtiyar, 7,7 rakamı, vergi İhtiyarının dışındaki devlet gelirlerini de İhtiyar ediyordu. Halbuki bahis konusu edilen, münhasıran 7 milyarlık vergi gelirleriydi. Plânlama Teşkilatı da, Maliye Bakanlığı Uzmanları da, vergilerdeki esnekliği hesaba katarak, bunun 1963 te 800 milyon lira artacağını nazarı İhtiyar almışlardı. Buna rağmen, 9 milyara erismek için, daha 1,2 milyar lıraya İhtiyar vardı.

Düşüğü İhtiyar, Gelirler Umum Müdürünün İhtiyar üzerine, Feyzioğlu tarafından biraz hırcın şekilde Alican'a İhtiyarlatıldı.

Başbakan Yardımcısı Prof. Turhan Feyzioğlu
Plânlama Teşkilatını savunuyor

VEŞİKA

Devlet Plânlama Teşkilâtının Görüşü

Yüksek Plânlama Kurulundaki anlaşmazlığın iç yüzü nedir? Devlet Plânlama Teşkilâtı, Maliye Bakanlığının Vergi tasarılarına neden karşıdır? Bu soruların cevabını, Vergi raporunda bulacaksınız.

Plânlama Teşkilâtının, Melen tasarıları hakkındaki görüşü şu: «Vergide müterakkiyet gelir vergisinde hafifletilir, gelir ve kurumlarda yatırım indirimi ve azalan bakiyeli amortismanlardan en fazla büyük gelirler faydalandırılır ve ziraî gelir vergisi hemen hemen ortadan kalkarcasına küçültülürken ortaya çıkan adaletsiz durum, vasıtalı vergilerde artırma yapılarak daha da ileriye götürülmektedir. Ayrıca konulacak vergiler gelir hedeflerine ulaşmayı imkânsız kıldığından, emisyonla gidilmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu keyfiyet, gelir farklarını daha da artıracak, «Plân Stratejisi ve Hedefleri» belgesindeki ilkelere aykırı bir durum yaratacaktır.

Devlet Plânlama Teşkilâtınca hazırlanan 'Vergi Raporu'nun en önemli kısmını yayınlıyoruz

Son vergi tasarılarının tesirleri

Son vergi tasarıları gelir ve kurumlar vergileriyle, vergi usul kanunlarını değiştirmektedir.

Bilindiği gibi gelir ve kurumlar vergileri vergi adaletinin tesisi ve verimlilik bakımından kendilerinden çok şey beklenen, vergi sisteminin temelini teşkil etmesi gereken vergilerdir. Ancak, bundan önceki açıklamalarla belirtildiği gibi gelir ve kurumlar vergilerimiz ne konjonktüre uygunluk ve verimlilik ve ne de vergi adaleti bakımından kendilerinden bekleneni vermemişlerdir. Vergi sisteminizin kifayetsiz olduğunda bu vergilere alt mevzuat ve uygulama manını büyük tesiri vardır.

Aşağıda gelir ve kurumlar vergisine ait son tasarıların sistemin yetersizliğine çare olacak tedbirleri ihtiva edip etmediği araştırılacaktır. İki kısımlı açıklamanın birinci kısmında sistemin kendi içindeki yeni durum, ikinci kısmında ise bütünüyle vergi mevzuatımızın son tasarılarla aldığı yeni yönler incelenecektir.

a. SİSTEMİN KENDİ İÇİNDEKİ DEĞİŞİKLİKLER

Yapılan değişiklikler «ekonomik gelişmeyi temin etmek, yatırımları arttırmak ve hızlandırmak» gerekçesine dayandırılmaktadır. (1) Ancak tasarıdaki bu değişikliklerin iki olumsuz neticesi vardır. İlk olarak, yapılan vergi değişiklikleri vergi hasılasını indirici yödedir. İkinci olarak, sadece büyük işletmelerin ticarî kazançlarından alınan vergiler de vergi indirimleri yoluyla vergi yükünü azaltmış ve 193 Sayılı Kanun ile vergilendirilen tarım kazançlarını büyük kısmıyla vergi dışı bırakmıştır. Son on senede hiç vergi ödemeyen veya pek

az vergi ödeyen bu gelirlere tanınan ayrıca ilk vergi adaletini bozucu yönüdedir.

**Vergi gelirleri
900 milyon
lira azalıyor**

**(1) VERGİ HASILASINI AZALTI
CI HÜKÜMLER**

Son tasarılar, ziraî ve ticarî kazanç vergi hasılasını önemli bir derecede azaltacak ve ilk beş yıllık plânın finansmanını zorlaştırıcı sonuçları doğuracak hükümlerle doludur. Geçici maddelerle bu sonuçların önemli bir kısmını 1964 yılına ertelenmesi değişikliklerin önümüzdeki yıldaki etkilerini azaltmışsa da, yatırım indirimleri ve yeni vergi tarifelerinin yürürlüğe gireceği 1964 yılı ile yeni geçim indirim hallerinin yürürlüğe gireceği 1965 yılında gelir ve kurumlar vergisi tahsilâtında önemli azalmalar olacaktır.

Vergi azaltıcı hükümlerin başlıcaları aşağıda gösterilmiştir:

(a) Yeni gelir vergisi tasarısı ile 193 sayılı Kanundaki vergi nisbetleri önemli bir derecede indirilmiştir. Yeni tarifelerin sebep olacağı vergi hasılatı kaybı tam olarak hesaplanamamakla beraber, 1961 vergi matrah grupları arasında yapılan bir inceleme bu yıl matrahlarına göre varidat kaybının 120 milyon liradan aşağı olmayacağı sonucunu vermektedir. 1961 yılı ile 1964 yılları arasında Gayrisafi Millî Hasıla ve matrah grupları arasındaki değişimler nazara alınırca, bu yıldan itibaren en az 170 milyon civarında bir vergi kaybı beklemek, realist bir tahmin sayılabilir. (Hesaplar İst. Gn. Md. 90'lık vergisi beyannameleri istatistiklerine dayanılarak yapılmıştır.) (2).

Bu hesaba karşı düşürülen oranların vergi kaçakçılığını azatarak nisbet düşürülmesinden meydana gelecek kayıpları ön-

leyeceği ileri sürülebilirse de, memleketimizdeki tecrübeler, vergi nisbetlerindeki değişikliklerle, vergi kaçakçılığı arasında bir nedensellik ilişkisi olmadığını göstermektedir. Esasen vergi kaçakçılığını tarifeyle ilgili zora en eski tefakküfler gitgide inandırıcılığı kaybetmektedir. Vergi nisbetinden ziyade aşağıdaki unsurların vergi kaçakçılığını azaltıcı rolleri vardır.

(aa) Sistem içinde birbirinin sonuçlarını kontrol eden vergilerin veya beyanların mevcudiyeti.

(bb) Vergi kontrollerinin etkinlik derecesi.

(cc) Vergi kazasının çabuk işlenmesi.

Vergi beyanlarının otomatik kontrolünü sağlayan birbirini tamamlayıcı vergiler konulmadıkça, bu alanda hele kısa süreli başarılar ummak sadece fazla iyimserlik olur, yapılan vergi nisbet indirimleri ile kalmır.

(b) YATIRIM İNDİRİMİ

Bu indirim yatırımların teşvikî gayeyle getirilmiş olup yatırım yapan kurum ve kişilerin vergilerini, yatırım fonlarının belli bir oranında azaltmaktadır. İndirim, tasarrufların yatırımlara kâfi derecede kanallı olmaması gerekçesi esas alınarak konulmuştur. Oysa bütün az gelişmiş ülkelerde olduğu gibi «Türkiye» de de yatırımlara gitmeyen, birikmiş, böl sermaye mevcut değildir. Bu gerçeğin en belirli işareti de kredi faizlerinin yüksekliğidir. Bu nisbet süren % 20'yi geçmektedir.

«Yatırım İndirimi» ni ortaya atan Vergi Reform Komisyonunun fikrini desteklemek için verdiği örneklerin bizde kabul olunmak istenen yatırım indirimi ile bir ilişki olamaz. Zira bu örnekler sermayenin kıtlığına değil, ekonomilerden verilmemiştir. Özellikle «Vergi Reform Komisyonu» tarafından benimsenen İsviçre sistemi mahiyette tamamıyla ayrı bir müesseseyi kavra-

maktadır. Bu husus aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

(i) İsviçre «Yatırım İndirimi» değil «Yatırım Rezervleri» adı verilen fonlar vardır. Gayesi de «Pelaflı edici» bütçe politikasının konjonktürel dalgaları önlemeye mesli karşısında, özel yatırım fonlarından faydalanmaktır. Refah yıllarında, enflasyon önlemek maksadıyla, özel firmaların fonları bir bankada toplanır. Depresyon yıllarında bu fonlar yatırımlara sevkolanarak konjonktürel dalgalanmaların tesiri izale edilir. Harvard Üniversitesi «Dünya Vergi Yayınları» serisinden «İsviçre Vergi Sistemi» adlı eserin 90. inçisi sayfasında ve aynı kitabın 6.6.2. Nolu bölümünde anlatıldığı gibi, kabul edilen sistemin tek gayesi konjonktürel dalgalanmalardan nasun bir ekonomik düzen kurmaktır.

(ii) Esasen uygulamalar da yatırımları çabuklaştırıcı ve artırıcı nitelikte olmaktadır. Ayrılan yatırım rezervleri, mecburi olarak bankaya yatırılmakta, depresyon dönemlerinde kullanılmaktadır. Yukarıda adı geçen kitabın 224 ve 225 inçisi sayfa felerinde yapılan açıklamalara göre, 1957 ye kadar «Riksbank» da biriken 745 milyon kronenden, kitabın basılış tarihi olan 1959'a kadar 500 milyon kronen serbest bırakılmıştır. Yani bu hesapla 1947'den itibaren, 12 senede, 245 milyon kronelik yatırım fonu atıl bırakılmıştır. Bunu da tabii görmek gerekir, çünkü zaten amaç yatırımları devamlı olarak teşvik değildir.

Üstelik yeni tasarıda esas İsviçre alınınan bu müesseseye, orada verilmemiş olan üstün ayrıcalıklar da tanınmıştır. Özellikle İsviçre'de ayrılan bu fonlarla yapılan yatırımlar için ayrı bir amortisman hakkı tanınmadığı halde bizde ayrıca bu ayrıcalık tanındığı gibi, indirim uygulanmasında yatırımların kârdan ayrılan fonlardan yapılması da şart koşulmamıştır.

Diğer taraftan yatırım indirimi, tasarılardaki şekliyle daha da mahzurlu bir müesseseye haline girmiştir.

(aa) Vergi Hasılatı Kayıpları
Yatırım indirimi uygulanmasında yukarıda da belirtildiği gibi oldukça cömert davranılmıştır. Bu davranış vergi hasılatında meydana gelecek kayıpları hesaplamayı çok müşkülleştirmektedir. Yatırımın kârdan yapılması ile kredilerle finanse edilmesi indirimden faydalanma bakımından farklı tutulmamıştır. Bu sebeple bir bankadan veya servet beyanına tabii olmayan kişilerden alınan borç paraları yapılan yatırımlar sayesinde kârlar istihlaka gitse bile mükellef yatırımdan indirimden istifade edebilecektir. Meselâ 500.000 liralık bir kredi alınarak yapılan bir yatırım, 100.000 liralık bir kârı vergiden muaf kalmaya yetmektedir.

Yatırım indirimine hiç bir yabancı mevzuatla verilmeyen bu üstün ayrıcalık sebebiyle indirim meydana getireceği hasılat kaybı tahmin edilemez çok üstünde olabilir. Bu rada en az hasıla kaybının ilk uygulama yılı olan 1964 te ne olabileceği hesaplanmıştır.

1964 yılında Kamu İktisadi Teşebbüslerinin 2 milyar liralık yatırım yapacağı plânlanmıştır. Bu teşebbüslerin yatırımlarının hepsi «Plân» a uygun olarak yapılacağından «İndirim» den faydalanacaklardır ki, bunun vergi hasılatı kaybı tek başına 140 milyon liradır.

Kamu teşebbüsleri dışındaki yatırımlar ise 1964 yılında 4.2 milyar lira olacaktır. Bu yatırımlardan ne kadarının yatırım indiriminden istifade şartlarını haiz olacağını bu yüzden ne kadar vergi kaybı doğuracağını hesaplamak mümkün değildir.

Yatırım indirimi global yatırım seviyesini yükseltmeyeceğinden istenilen amacı gerçekleştirilmeyecektir. Çünkü yatırım indiriminden faydalanabilmek için şart olan asgari hadler üstündeki gelirler zaten büyük kısmıyla yatırıma gidecektir. Toplam yatırım hacminin artmamasına karşılık indirim için aranan şartlar yapılacak özel teşebbüs yatırımlarını geciktirici niteliktedir. Çünkü yatırım indiriminden faydalanmak talebinde bulunan kişiler, plân ve projelerinin DPT'nin fikrini de alacak bir yatırım ofisinin tetkik ve onayına sunacaklardır. Bu ofis proje ve plânların «Kalkınma Plânı» na ve diğer kanunî şartlara uygunluğunu inceleyecek, uygunluğuna karar verirse yatırım indiriminden faydalanma kararı verilecektir. Bir proje ve plânın Kalkınma Plânı'na uygunluğuna kısa bir zamanda karar verme imkânı ise olmayabilir. Yatırım Ofisi kararlarının uzaması teşebbüslerin yatırım

RÖPORTAJ

ÜÇÜZLER

«Kocasını yapı işçisi, kadın da tütünde çalışıyormuş... Üç çocuğun bakımı, işten güçten alıkoymuş kadını...»

Dr. Reşat Tütiz

Bir eve üç Peygamber çok değil mi? diye ta kıldım. Hoşlarına git mişti bu sözüm. Gülüştiler. Üç Peygamber yeni doğmuş üçüzdü. Ben onların güzel başlarını beşiklerinde gördüm. Düğün köyünde üçüz doğmuş dediler. Önemli bir haberi bu. Üçüz her gün doğmazdı ya! GAZETECİ bir dostum var. Fırsatı ganimet bilmişti. Gidip sunları görsek dedi. Fotoğraf makinelerini zı yükledik. Düşük yollara. Hava sıcak, yollar tozlu. Bir Ağustos böceği zırlayıp duruyor du.

Eylerini güç belâ bulduk. Da ha biz soruştururken, haber eve ulaşmıştı. bile. Kapının önünde sevinçli bir kalabalık karşıladı. bizi. Memnun görünüyorlardı. Buyur ettiler. Dış kapı saymamız gereken bir geçitten girdik içeri. İki gözülü bir yer evinin (Tek katlı) önünde bulduk hem dimizi. Henüz kireç kokan, hem beyaz badanalı, tertemiz bir evdi bu. Tütün tarlası ile evin arasına, ağaç parmaklıklar dikilmiş, yorgun duruyordu. İnce bir her, cin biber, sivri biber, kaba biber dememişler, her parmaklığın boyununa kolye gibi geçirilmiş biberleri. Rüzgârda kırmızı kırmızı sallanıyorlardı. İpe dizilmişlerdi boyun boyunca.

Ev halkı telaşlandı. Doğrudan doğruya küçüklerin yanına girelim dedim. İşte dediler. Ocağı, minil minil bir odaydı gösterdikleri. Hani «Nobut Oda» dedikleri. Yerde yerli bir kilim vardı. Güzel mi, güzel! Bütün yad renkleri, olmadık biçimleri devşirmişler, sonra ortaya bu kilim çökmüş derdiniz. (İnanın, Picasso görse hasetten çatlardı) Baş köşe

ye gıtelere yığılmışlar; rafa kalaylı, kalaysız bakır sahanlar dizmişlerdi. Bu sahanlardan birinde, baş—altı pathcan boyunlarını uzatmış merakla bize bakıyorlardı. Orta direk boyunca, biri bu yük diğeri küçük, iki beşik asılıydı. Beşiklerin üstleri renkli çevrelerle örtülüydü. Göz nuruyla işlenmiş çevreler. Bu çevrelerin altında, iki beşikte üç oğlanın küçük başları vardı. Böylesi bir evde «Boş Beşik» bulmak hayli güç. (Cumalı kulakların çılasın).

Hepimiz oturduk. — Hoş geldiniz, dediler. Se falar dilediler bize. Biz küçüklerin uzun, mutlu ömürler diledik. Hal, hatır sorduk.

Hava çok sıcaktı. Susamıştık. Bir su içsek dedi dostum. Kuyuları yokmuş. Adam saldılar su aramaya. Suyu beklerken, evin gelini lokum getirdi. Öyle güzel, öyle mahcup sundu ki, lokumu sevmediğim halde, aldım. Bir güzel yedim. Pişman da değildim. Küçükler uyuyorlarmış. Salıncan beşiklerin ipleri mavi yeşil bez parçaları, boncuklarla bir yata dönmüşü. Gözümün ta kıldığını gören nine:

— Kem gözlere karşı dedi. Buralarda kem göz çokmuş. — Anlat bakalım nine, nasıl oldu bu, dedim.

Ne yaşlılar, ne ebeler bu nun böyle olacağını tahmin edememişler. Gelinin karnı biraz fazla şişmiş ama, üçüz olacağını kimin aklına gelirmiş. Doğum işte şu odacıkta olmuş. Önce Hasan, sonra Hüseyin dünyaya gelmiş. Ali'nin kordonu boynuna

dolandığından, biraz geç kalmış. Su mavi kundaklı Hasan'ım..., Kırmızı kundaklı Hüseyin'ım. Öbür beşikteki Ali'm diyordu. Hasan'ım, Hüseyin'ım, Ali'm dediçe ta kalbinden konuşuyordu. — Demek adları... dedim. — Öyle dedi. Hâssa, Hüseyin, Ali Peygamber Efendilerimizin adları diyordu. (Peygamber sanıyordu herhalde.)

— Bir eve üç Peygamber çok değil mi? diye ta kıldım.

Hoşlarına gitmişti bu sözüm. Birlikte uzun uzun gülüştiler. Nine dualar okur gibiydi. Mırıldanıyordu.

— Devam edin, dedim. Arkadaşım bunları gazeteye yazacak. Hepsi bir şeyler, bir çok şeyler söylemeye başladı. Bir vur, bin âh dinle. Konuşuyorlardı.

— Durumları güçmüş. Üç çocuğun bakımı, işten güçten alıkoymuş kadınları. Sabaha dek

Üçüzler ve anneleri Nazik Kuşer
«Malthus duymasın...»

uyumadıkları çok olurmuş. Üstelik gelinin anası da yardıma gelirmiş. Kolay değilmiş bugünde, bunların masrafına dayanmak. Nufus kalabalık evde. Dede ile nine başı çekiyor. İki oğul, iki gelin, bir büyük oğlanın çocuğu, üçüzlerle birlikte dört tane de küçük oğlanın çocukları 11 nüfus edermiş. (Ya Malthus işitseydi.) Bütün geçimleri, topu topu şu dörtbuçuk dönümlük tarlaya bakarmış. Bu yıl mavi küften korkmuşlar. Tarlanın tamamı na tütün yapmamışlar. Yarınsına buğday ekmişler. Bu genç yerlerin buğdayı da n'olacaktı za ten.

Beslenmek üzere taktıkları keçi, acı acı bağırıyordu. Dışarı sıcak. Bunalmak isten değildi.

Üçüzlerin babası bugün Muğlada imiş. Yapı işçisiymiş. Onun bunun yanında, benim benim işte çalışmış. Henüz başına iş yapmıyormuş. Bir müteahhidin yanında da değilmiş. Bir gün iş bulsa, üç gün bulamazmış. Hele kışın.

— Hiç yardım gördünüz mü? diye sordu dostum.

Boyunları bükük «hayır» dediler. Üçüzlerin analarının adı Nezik. Nezik Kuşer.

— Nezik dedim. Osman (Kocasını yapı işçisi, sen de tütüne gidiyorsun. Bir sendikaya kayıt mı yaptınız?)

— ? Cevap yerine, tedirgin bir sessizlik sardı.

— Gebelik primi, dedim.

— !!? O da neymiş diyen bakışlar çevreledi bizi.

— Doğum ödeneği, dedim.

— !!!? Bunu ilk defa duyuyoruz de meyi bile beceremediler.

Sorularımın boşunluğu önünde, izah etme denemesine giriştim. Sosyal sigorta diyecek tim...

Sıcaktı. Dışarıda dil dil olmuş alevler kol geziyordu. Ben düşmüş salkımlarla yüklü asma

çardağında geveze bir Ağustos böceği susmayı unutmuştu.

— Bu döri buçuk dönüm yer size yeter mi? dedim.

İhtiyar: — Ben dedi, Seferberlikte gitmedik yer komadım. İstiklal Harbinde Konyasından, Afyonun dan kalkıp, İzmir'e kadar gittim.

Nüfus artışından söz açtık. Doğumun kontrolünden dememe kalmadı; olmaz öyle şey dediler. Bir millet her şeyden önce kala balık olmalıdır. Yarı bir harp olursa diyeceklerdi. İzah ettik. Kontrol acaba mümkün mü? gi bilerden gözlerimin içine baktılar. Türkiye çok geniş dediler. Koca Konya ovası çöle döndü dedim. Üçüzlerin amcası asker iken geçmiş orarlardan. Ortaya atıldı. Beni doğruladı. Diğerleri artık inanıyorlardı dediklerime.

Fakat dışarıda sıcak yapıyı yapıtı. İngilizlerin ikinci dünya savaşında yaptıkları, şimdi terke dılmış askeri hava alanından boğucu bir alev esliyordu. Şu Ağustos böceği ne geveze şey.

Nine söze karıştı.

— Yardım dediniz ya... Bizim köyün ebesi hükümete arzu hal verin. Size yardım ederler dedi. Muğlaya gittik. Arzuhal yazdırdık. Valiye verdik. Çocuk Esirgeme Kurumuna havale etti. Oradan bize 20 lira verdiler.

Nezik:

— Bu da, cip (Jeep) parası ile, arzuhalciya verdiğimiz zor karşıladı, dedi.

Yerimde siz olsanız ne der diniz?

Daha bir süre dertleştik. Sonra vedalaştık. Bakışlarında gizleyemedikleri, bize bağlanmış umutlar görüyordum. Çünkü dostum, gazetesinde hayırsever ve tandaşları yardıma çağırması dü şünüyordu. Kanadanın beşizleri, İzmirin dördüzleri gibi, Muğla nın üçüzleri denecekti.

Ben buna çare demem.

Ayrılıp, dönüş yoluna bak tük.

Bu Ağustos böceği de bir tir insanı.

Ya bu taha senek.

refah yolu

TASARRUFLARINI
ZİRAAT BANKASINDA
TOPLAYANLARA AÇIKTIR

ZİRAAT BANKASI

SENDİKALAR

Fransa'da memur ve öğretmen Sendikaları

Uzun süre Fransada kalarak Sendikacılık hareketlerini inceleyen EDİP FERİDUN, öğretmen ve memur sendikalarının Fransız sendikacılığındaki ve toplum hayatındaki önemini anlatıyor. Özellikle, İlkokul Öğretmenleri Sendikası, Fransada ilericiiliğin bir kalesidir.

Çağdaş tarihe hâkim olan halk çoğunluklarının siyasî, iktisadî ve sosyal hayata birdenbire girişi aygıtında kendisini gösteriyor.

Fransız İhtilâli müteakip Ondokuzuncu yüzyılda oyla kurulan Parlömanter rejim «Siyasî demokrasi» ni en tabii ifadesi olarak görüyordu. Fakat Yirminci yüzyılda Sendikacılık «Sosyal Demokrasi» nin en lüzumlu âletleri olarak karşımıza çıkıyor.

Sendikacılık, sendikalar içinde organize edilmiş «Çoğunluk Demokrasi» nin «Zümrü Demokrasi» ne tesini iltihâz edebilir demektir.

Nitekim bugün artık gerek Meclis'te olsun, gerekse Senato'da olsun hiçbir «Temsilci» nin toplumsal kalkınma ile alakalı halk menfaatlerini güdücü meseleler üzerinde yanıcı olarak durmadıklarını seçmenler hayret ve cesfle müşahade etmektedirler.

Fransız Sendikacılarına göre genel seçimler ancak bir çeşit aldatma, göz boyama ve hilelen ibaret olup, maskaralıkla dolu Parlömanter idaraya devam hukûmuna müsaade eder.

Fransız efkârınınümüycâ, bugün sendikaları vesile cankurtaran simidi olarak kabul etmektedir. Sendikaların siyasî hayatta oynadıkları önemli rol anlaşılmıştır.

Yüzümüzün konusu Fransız'daki öğretmenlerin nasıl sendikalaştıkları ve nasıl çalıştıklarıdır. Fakat her sendikanın ve teçekkülün gelişmesi, başka sendika ve teçekküllerin gelişmelerine bağlı olduğundan, Fransa'daki ilk öğretmenler Sendikasını da inceleyen önce bu teşkilâtın tarihini öğrenmeli ve sonra da son senelerdeki çalışmalarını gözden geçireceğiz.

1789 Fransız İhtilâli'nin neden burjuva ihtilâli olduğunu gösteren örnekler arasında Fransız tarihçileri 10 Haziran 1791 de Kurucu Meclis tarafından onaylanan «le Chapeliers» kanununu gösterirler.

Hürriyet ve adet çılgınlıklarıyla Fransanın ekonomisini zaman zaman olumsuz etkilemek ve onu kendi menfaatlerine daha yararlı bir hâle getirmek amacıyla siyasî iktidara hâkim olmak için, halk âlet edip onun omuzlarına basarak Monarşiyi deviren Burjuva sınıfının Kurucu Mecliste aldığı ilk kararlardan biri «le Chapeliers» kanunudur. Bu kanuna göre Devlet'in karşısında halkın menfaatlerini koruyacak, söz söyleyecek herhangi bir meslekî teşkilâtın kurulması yasak edilmiştir.

1791 den tâ... 1862 tarihine kadar, 1831 ve 1848 ihtilâllerindeki teşebbüsleri hariç, aynı meslek ve sanat kolundan kurulmuş muhtelif «Karşılıklı Yardımışma» teşekkülleri gizli faaliyetleri ile teşkilâtını daha da geliştirerek «Mukavemet Sandıkları» kurdular. Bu sandıkların gayesi üyelerden alınan ayda bir günlük çalışma parası (1) ile ücretlerinin immesini ölemek için yapılan ve bazan uzun süren grevleri finanse edebilmek, işinin hastalanması halinde işçiye günlük ücretine yakın para vermek, tekalüflük hâlinde normal kazanmanın üçte birini ödemek v.s. gibi.

Fransız İhtilâli zamanında taşrada ko-

nugulan muhtelif yerli lehçe (patois) dili karşısında İnkilâpçılar milli birliği temin edebilmek için Fransız dilini mecburî tılt tular. O zamana kadar paralı olan eğitim de ilk öğretimi parasız ve mecburî olarak kabul ettiler.

Danton 1793 te «Ekmek'ten sonra halkın ilk ihtiyacı eğitimidir. Alle reisini, çocuğunu okula göndermeğe zorlamak lâzım» diyor.

Fakat Robespierre'in düşüğü ile zengin sınıf, 1795 te ilk öğretim mecburiyeti ni kaldırıldı ve daha sonra da eğitimi parasız yaptı.

Öğretmen korkusul

1833 senesinde Fransa'da 2500 köyü okulsuz ve öğretmensiz buluyoruz. Cehaletin de ihtilâle yol açabileceğini düşünen burjuva Guizot hükümeti İnkilâpçı doktrinlerden halk tabakasını muhafaza edebilmek için asgari bir bilgi, moral ve din eğitimi ni istedi. Çok fakirler hariç, ilk öğretim parasız olmadığı gibi mecburî de tutulmadı. Fakat öğretmen yetiştirmek için her vilâyet te bir öğretmen okulu açılmasına karar verildi.

1848 de okullara kayıtlı öğrencilerin yüzde 64'ü okuma yazma öğrenmişti.

Zaman içinde herşeyin değiştiği gibi insan karakter ve düşüncelerinde de değişiklik oluyor.

Bir zamanlar eğitimi savunan ve papazlara karşı cephe alan Fransız devlet adamlarında Thiers, halkın şuurlanmağa başladığını gördüğü anda 37.000 ilk öğretmen «Cemiyet düşmanı komünistler, sosyalistler» diye hücumla başladı.

«Bütün ilk öğretimi papazlar yapmalı dırlar. En iyi felsefeyi de onlar verirler. Okumak — yazmak ve sayı saymak kâfi. Üst taraf fazla... Esasen eğitim, herkes için iyi değildir. İlk öğretim insanı düştürmeğe başlatır ve bu herkese nasip değildir.»

Okullar, «Falloux» kanunu ile 1850 de papazların kontrolüne geçti.

Fakat Napoleon III., gittikçe gelişen halk hareketleri karşısında ve bir zamanlar fakir sınıfı savunduğunu hatırlayarak bir jest olmak üzere 1862 de Londra'da açılan milletlerarası sergiye bir işçi heyeti gönderdi. Bu heyet İngilterede sendikaları etrafında iyice organize edilmiş emekçi sınıfının Avrupanın yüksek ücret ve ayrıkları ni aldıklarını gördü.

İngilizlerin misalleriyle fethedilmiş olarak dönen heyet, «Karşılıklı yardımışma» ve «Mukavemet sandıkları» ni derhal «Sendika odaları» na çevirmeğe başladı.

Bir bildiri yayımlayarak emekçileri etrafına topladı. Napoleon III., bilhassa Londra'ya kendii gönderdiği bu heyetin ve emekçilerin arzularını kabul ederek «Grev hakkı» ni onayladı.

Emekçinin hayat şartını en mükemmel şekilde getirecek yegâne silâh olan grev hakkının kanunen tanınması sosyal reformların en mühimlerinden biri oldu.

Sendika odalarına müsaade edildi.

Her ne kadar ilk öğretim mecburî ve parasız olarak kabul ettirilmedi ise de 10.000 ilk okulun daha açılmasına başlandı.

İlk öğretim mecburiyetini Fransa'da görebilmek için Üçüncü Cumhuriyette iktidara gelen Jules Ferry'nin 1881 de başba kanlığa gelmesini beklemek lâzım. Jules Ferry yalnız ilk okul mecburiyetini kabul ettirmekle kalmadı, öğretimi parasız ve yu karıda bahsettiğimiz Falloux kanununu da iptal ederek tarafsız bir hale getirdi.

Napoleon III.'ün düşmesiyle tekrar iktidarı ellerine alan burjuva sınıfının idare ettiği Üçüncü Cumhuriyetin ilk seneleri liberal bir rejim oldu. İlk öğretmenlere daha fazla kıymet verilerek onların ilk defa federasyon kurlmalarına müsaade edildi. Böyle bir toleransın öğretmenlere gösterilmesinin yegâne sebebi onlara biraz hoş gör-

rünüp öğretmenler sayesinde köylüleri cumhuriyetçi rejime kazanmaktır. Çünkü o güne kadar papazların kontrolü ve eğitimi altında köylü, derebeyi sistemine ve dolayısıyla Monarşiyi daha fazla alıştı.

İlk sendika denemesi

Fakat 1905 senesine doğru sayıları 125.000 i bulan ilk okul öğretmenlerinden federasyona kayıtlı 100.000 öğretmen hayat şartlarını biraz olsun yükseltirmek emeliyle Sendika kurmak teşebbüsüne geçince hükümet tarafından şiddetle cezalandırıldılar.

Bu harekete yalnız öğretmenler değil, onların önderliğinde diğer devlet memurları da katılmıştı.

Netice olarak öğretmen ve memurlar istedikleri sendikayı kuramadıkları gibi ellerinde bulundurdukları federasyonlar da hükümet emriyle kapatıldı ve herhangi bir meslekî teşkilâtın kurulması Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar yasak edildi.

Genel Sendikacılık içinde memurlar

Özel sektörde çalışan emekçi sınıfının sendikalaşma, hayat seviyelerini yükseltmek için girdikleri mücadeleyi bütün kuvvetleriyle destekleyen öğretmen ve memurların kendi hayat seviyelerini de biraz olsun yükseltmek için girdikleri bu teşebbüs gayet normaldi.

Nitekim çeşitli bölümlerinde çalışan emekçi sınıfı sendikalar kurmuş ve bunlar birarada birleşerek 1895 te Genel İş Konfederasyonu'nu (C.G.T.) meydana getirmişlerdi.

Fransada ilk sendikacılık hareketleri «Sınıfların kavgası» olarak doğmadı. Bir sendika, esasında çalışma şartlarını mükemelleştirmek ve mütamadîyen yükselen hayat şartları karşısında emekçinin karşılığı ni istemek ve onu müdafaa etmek için ta hıyanlardan kurulmuş devamlı bir teşkilâttır.

Fakat hükümet ve hükümetlerin devamlı anlayışsızlıkları karşısında Fransız sendikaları Ondokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan anarşist ve komünist cereyanlarına ister istemez tarafsız kalamadı.

Yüzyıllardanberi «meçinin karşılığı» arayan işçi hakaret gördü, ezildi, hapse atıldı, kurşuna dizildi. Emekçilerin haklarını aramak için giriştikleri bu harekette daha karşılarında Devleti ve polisi gördü.

İşçi artık, Hükümetini çalıştığı müessesenin patronu, kalfası, yaşlı bir general, hâkim ve hapisane gardiyanı gibi çizgiler altında görmeğe başlamıştı.

Anarşistlere (Proudhon'culara) göre Devlet, halkı hürriyete götüreceği bir âlet değildir. Zira Devlet, Devlet olarak bir baskı ve zulüm âletidir. O hâlde, cemiyet kanunlarını yıkmalı, ücret davasını kaldırmalı, işçiler çalıştıkları atölye ve fabrikalara sahip çıkmalıdır. Buna erişebilmek için yollar, sendikaların söylediği firmalardan mal almamak, sabotaj yaparak istihsalı azaltıp kötü mal piyasaya sürmek ve muhtelif tarzda grevlerle iktisadî hayatı durdurmak.

Marx'istler ise emekçilerin kurdukları sendikaları bir partiye bağlayıp, siyasî ve iktisadî bir doktrin içersinde iktidarı ele geçirmek gayesini güdüyorlardı.

Bu iki doktrin içersinde sendikaları etrafına toplayan Genel İş Konfederasyonu (C.G.T.) 1906 da bu iki ayrı cereyana uygun Amiens şartı prensiplerini uyguladı.

1914 senesine kadar devam eden İhtilâli sendikacılık zihniyeti Birinci Dünya Savaşı ile sona erdi.

İhtilâli sendikacılık, prensip itibariyle harbe karşıydı. Anarşistlere göre harbin sebebi ekonomiktir. O hâlde kapitalistlerin emperyalist ve ekonomik hırslarına âlet olunmamalıdır.

Aynı sene içinde teşkilâlanarak sendikaları kuran öğretmenler de C.G.T. ye katılmıştı. Onlarda bu şekilde düşünüyordu. Fakat C.G.T. nin içinde görülen fikir ayrılığı ve Fransız hükümetinin C.G.T. genel sekreteri Léon Jouhaux yu Ulus Komiseri yaparak bünyesine alması, baskın vasıtasıyla propagandaya başlaması ve nihayet Fransız sendikacılarıyla Alman sendikacılarının harbi ölemek için bir türlü anlaşamaması işçilerde muharip hisleri kuvvetlendirdi.

C.G.T. içinde ayrı teşkil eden öğretmenler

AYDINLIK SAVAŞI

CEZAYİR

Bazı askerî liderlerin başkaldırması Siyasî Büro'yu görevini yapamaz hale getirdi. Önemli gelişmeler bekleniyor.

İktidar ve saltanat

Yeni Cezayir'in kaderine hâkim olması gereken altı üyeli Siyasî Büro, otoritesini iera edemez hale gelmiş, bir bakıma 2 Ağustos anlaşmasıyla sona erdiği sanılan buhran yeniden patlak vermiş bulunuyor.

Ben Bellâ — Ben Hedda iktidar mücadelesi sırasında tarafsız kalan Cezayir bölgesinden sorumlu dördüncü askerî bölge (vilâyet) ile Ben Hedda'yı desteklemiş olan Kabiliye bölgesinden sorumlu üçüncü askerî bölge Siyasî Büro'ya karşı cephe aldılar. Geriye kalan dört askerî bölge Ben Bella'ya sadık. Askerî şeflerin uzlaşmaz tutumu 22 Ağustos çarşamba günü Cezayir rad yosunun işgaliyle isyan mahiyetini aldı. Gazetelere sansür koyan, toplantıları dağıtan bu askerler açıkça yeniden teşkilatlanmaya karşı olduklarını söylüyor ve ihtilâl devrindeki saltanatlarını sürdürmek istiyorlar.

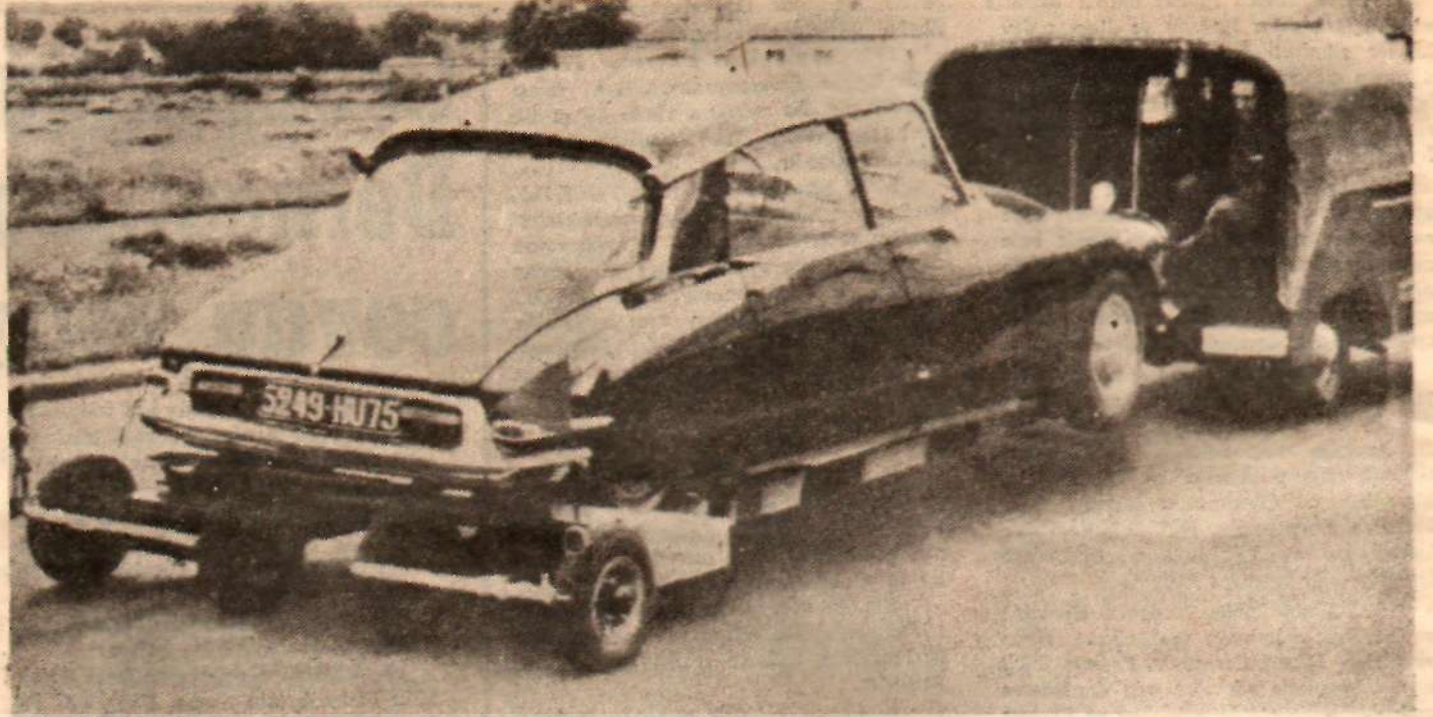
Kuvvet denemesi

Siyasî Büro, «vazifelerinden çoğunu yapamaz» hale getiren bu duruma bir çıkış yolu aramak maksadıyla halkın hakemliğine baş vurdu. Aynı gün âsi askerler ve Siyasî Büro karşılıklı nümayişler düzenledi. Askerlerin düzenlediği nümayişe katılan iki ilâ üç yüz genç, «iş ve toprak reformu» istedi, milli kurtuluş ordusunun «devrim hedeflerinin koruyucusu» olduğunu ilân etti. Böylece askerlerin istekleri anlaşılıyordu.

Gereken üç ve dört numaralı askerî bölge sorumluları kışalarına dönmek istemiyor, ordunun savaş düzeninden muntazam, disiplinli tek komutanlığa bağlı bir kuruluşa geçmesini tedricen ve kendi kontrolleri altında olmasında ve idarî mekamlara atanacak Cezayirîler konusunda söz sahibi olmaktan ısrar ediyorlar. Bunu devlet müesseselerinin halkın istiyaklarına cevap vermesi maksadıyla istediklerini söyleyen âsilî derler böylece kendilerinde siyasî iktidar üzerinde söz sahibi olmak hakkını görmekte devam ediyor. Asilerin heri sürdüğü gerekçe de fırsatçılara ve sömürge rejiminin eskî efendilerine meydanı boş bırakmamak.

Muhammed Hidir
«Kuvvet siyasî büroda»

Suikast teşebbüsü sırasında De Gaulle'in içinde bulunduğu otomobil Delik deşik edildi...

Siyasî Büro'nun mitingi ise halkın askerlerin kışalarına dönmesinden yana olduğunu gösterdi. Forum meydanını dolduran onbeş bine yakın Cezayirli «askerî şeflerin saltanatına paydos, sivil iktidara» sloganı ile birleşti. Siyasî Büro üyesi Muhammed Hidir, baş kaldıran askerî şefleri açıkça takbih etti, ordunun halktan çıktığını, fakat bunun bazı subayların halka karşı şiddet kullanmalarını haklı gösteremeyeceğini söyledi.

Budiaf'ın istifası

Ben Bella — Ben Hedda mücadelelerinde geçici hükümet başkanını destekleyen Siyasî Büro üyesi Budiaf 2 Ağustos tarihli anlaşma hükümlerinin yerine getirilmediğini öne sürerek istifasını sundu. Böylece Siyasî Büro Ben Bella ve dört arkadaşından ibaret kalıyor. Bunlar Muhammed Hidir, Muhammed Said, Ben Aîâ ve Rabîh Bittat. Siyasî Büroda Ben Bella taraftarı olmayan Ait Ahmet ve Budiaf. Cezayir devletinin kuruluş safhalarında kenarda kalmayı tercih ediyorlar. Böylece 2 Ağustosta uzlaşmaya bağlanan buhranın en kuvvetli yönünün sivil — asker mücadelesi olduğu anlaşılıyor. Ben Bella'nın bu duruma nasıl bir çözüm yolu bulacağı meselesi çıkıyor ortaya. Siyasî Büro istifa yolunu seçmedi, fakat sorumluluklarını yerine getirmedini söyleyerek otoriteyi fiilen elinde tutan dördüncü bölge yöneticilerini dünya kamuoyu önünde olayların akışından sorumlu ilân etti.

Seçimlerin ertelenmesi

Bu karışık durumun tabii bir sonucu olarak 2 Eylülde yapılacağı ilân edilmiş olan Kurucu Meclis seçimleri belirsiz bir tarihe bırakıldı. Bunun siyasî ve iktisadî alanlarda etkileri son derece önemli.

Ben Bella Forum'daki nümayişte seçim programının ilâ hedeflerini açıklamış ve bütün dünyanın gözlerinin Cezayir üzerinde olduğunu belirterek şu noktaları sıralamıştı:

- 1 — İşsizlikle mücadele. Memleketlerine dönen Fransız iş adamları belirli bir süre sonunda Cezayire geri dönme hakkı takdirde, devlet bu işletmeleri ve fabrikaları bizzat çalıştıracak.
- 2 — Toprak reformu
- 3 — Kuvvetli bir parti kurulması
- 4 — Ordunun yeniden teşkilatlanması. Ordu münhasıran yurt savunması ile görevli ve devlete bağlı olacak.
- 5 — Milletlerarası alanda bağımsızlık hareketlerinin desteklenmesi.
- 6 — Cezayir devletinin inşası.

Seçimlerin belirsiz bir tarihe bırakılması bu hedeflerin gerçekleşmesini de geciktiriyor. Ayrıca başta Fransız ve Amerika olmak üzere Batılı devletler iktisadî ve mali yardımda bulunabilmek için seçimle iş başına gelmiş bir hükümetin kurulmasını bekliyor.

Ortada başta iki sık var: Dördüncü bölge askerî yöneticilerinin Siyasî Büro'yu dağıtarak idareyi ellerine almaları veya Ben Bella'nın kendine sadık

diğer bölge komutanlarını toplayarak bu kuvvet denemesinden galip çıkması. Birinci sıkıntı çıkar yol olmadığı açık. İkinci sıkıntı da bertaraf edilecek noktalar kardeş kanı akıtılması. Ben Bella'nın biran önce ekonomik sosyal ve eğitimle ilgili meseleleri ele alabilmesi için yeniden şiddetle iktidar buhranını atlatması şart.

General De Gaulle
Atlattı ama...

Bu endişe büsbütün yersiz değil. Zira suikast teşebbüsü ile ilgili şu noktalar dikkati çekiyor:

1 — Cumhurbaşkanı Villacoublay'e giderken takip ettiği yol her defasında değişik olup bir kaç saat önce tesbit edilmektedir.

2 — Suikast teşebbüsünden sonra önemli şahsiyetlere ve gazete sorumlu müdürlerine gönderdiği mektuplarda, Gizli Ordu Teşkilâtı Millî Meclis antetli zarf ve kâğıt kullanmıştır.

3 — Bu mektupların bir kısmı Meclis postahanesinden atılmıştır.

Bu hususlar Gizli Ordu Teşkilâtının nerelere kadar sızdığını açıkça göstermektedir. Tehlikenin vahameti de tesbit edilmektedir.

Faşizm

De Gaulle'in bilinen başlıca düşmanları müebbed hapse mahkûm edilen eski General Salan, durumu henüz belli olmayan eski general Jouhaud, eski devlet bakanlarından Soustelle ve OAS'in bir kolu olan Milli Mukavemet Konseyi (CNR) nin başkanı eski başbakanlardan Bidault. Son ikisi Fransa dışında olan bu liderlerden başka ikinci derecede önemli şefler ve bir kiralık katiller grubu mevcut. Bu faşistlerle, Cezayir'deki menfaatleri kaybolan eski sömürgeci kader birliği yapıyor. İşte Fransa'daki faşist kadronun kabataslak takdimi.

Bu kadronun karşısında aşırı soldan merkez — sağa kadar kuvvetli siyasî partiler, işçi ve meslek teşekkülleri ve faşizmi hiç bir şekilde tasvip etmeyen bir halkoyu mevcut.

Geçen Şubat ayında Pariste yüzbinlerin toplandığı muazzam mitingi hatırlamak faşizmin şansının ne kadar zayıf olduğunu gösterir. Fakat yetkili makamlar ileri bir hassasiyet göstererek, Gizli Ordu Teşkilâtının kökünü kazınması, General de Gaulle de kendinden sonra muhtemel bir keşmekeşi önlemek ve normal parlamenter rejime dönüşü hazırlamak üzere gerekli tedbirleri almaktan acele etmelidir.

FRANSA

De Gaulle'e yapılan suikast teşebbüsü rejimin geleceği sorusunu yeniden ortaya attı.

Bıkmıyan hedef

Fransa'nın kuvvetli cumhurbaşkanı General de Gaulle geçen hafta salı günü gayet iyi hazırlanmış bir suikastten talih eseri kurtuldu. Son bir yılda generale karşı girişilen öldürme teşebbüslerinin dördüncüsü bu. Bazı sabit fikirli inansızların De Gaulle'in vücudunu ortadan kaldırmak hususunda vazgeçilmez bir istek duydukları muhakkak. Bu sabit fikirlerin OAS (Gizli Ordu Teşkilâtı) çatısı altında birleştiklerine şüphe yok. Bu faşist ve kanun dışı teşekkül Cezayir davasını kaybetmenin karşılığında De Gaulle'in vücudunu istiyor. Aslında nihai emelleri bu da değil. Fransa'da nev'i şahsına münhasır bir yönetim kuran De Gaulle öldürüldükten sonra meydana gelecek karışıklık ve boşluktan istifade ederek, Faşistler iktidara gelmeyi tasarlıyor.

BERLİN

Sovyetler, Doğu Almanyanın fiilen tanınmasına çalışıyor. Gözler Moskova'da.

Barbarca bir hareket

18 yaşında genç bir Almanın «Charlie» geçiş noktasında Doğu Berlin polisi tarafından vurulması ve bir saat debelenmesine rağmen yarım görmiyerek ölmesi büyük heyecan ve infial yarattı.

Batı Berlinliler sokaklanlıklarını

kaybederek, gence yardım etmeyen Amerikan askerleri aleyhinde gösteriler yapı ve Savaş Anıtına nöbetçi getiren Sovyet otobüsünü taşa tuttu.

Bu olaylar Sovyetlerin Berlin'deki askeri komutanlığını lağvetmesine ve Doğu Almanya ile ayrı barış anlaşması imzalayacağı yolundaki tehditlerini yeni lemesine yol açtı.

Doğu

Almanya

Lağvedilen Sovyet komutanlığı yer ne, Doğu Almanya Helmut Poppe adında bir generalin başkanlığında yeni bir garnizon kurdu. Bu durumda Batılılar karşılığında muhatap olarak Sovyet komutanı yerine tanımadıkları bir fiili devletin temsilcisini bulacaklar. Üç batılı devlet — Amerika, Fransa, İngiltere — bu durumun dörtlü anlaşmalarına uymadığını, Berlindeki durundan Sovyetleri sorumlu tutmakta devam ettiklerini bir nota ile bildirdiler. Sovyetlerin meseleyi Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna götürme eğilimleri de gözönüne alınırsa, Berlin meselesini dört devletin yetki alanı dışına çıkarmak ve milletlerarası kamu oyununa maletmek istedikleri anlaşılıyor. Fakat Sovyetler Birliği'nin Birleşmiş milletlerde destekleneceği çok şüpheli.

Simdilik, Doğu Almanya rejiminin fiilen tanınması yolunda bir adım atıldı. Batılılar arasında ve özellikle Batı Almanya'da bu tezin pek çok taraftarı mevcut. Bunu Doğu Almanya ile ayrı bir barış anlaşması imzasının izlemesi mümkün. Fakat bu anlaşmaya pek fazla sayıda tarafsız devletin katılmayacağı söylenebilir. Dolayısıyla Kruşçev bu yola gitmekte acele etmeyecek.

Moskova'da

bir

Birmanyalı

Birleşmiş Milletler Genel sekreteri Birmanyalı diplomat U Thant, bazı meseleleri ve bu arada Berlin meselesini görüşmek üzere Moskova'da.

U Thant Berlin konusunda yüklü bir dosyayı da beraberinde götürdü. Kruşçev ile yapacağı görüşmelerde Birmanyalı ilimci diplomat, meselesinin Birleşmiş Milletlere getirilip getirilmeyeceği konusunda zemin yoklayacak ve muhtemelen bu meselesinin dört devletin yetkisinde olduğunu doğrulayacak. Bu arada, tarafsızların otodeterminasyon taraftarı olduğunu da hatırlatabilecek.

İSPANYA

Asturya madenlerindeki grev hareketi genişliyor. Fransa «düşman» muamelesi görmekten şikâyetçi

Franko ve sosyal adalet

New York Times gazetesine yerdiği demecinde, askeri ittifaklar üzerinde duran Franko, memleketinin Batı Blokuna bağlı olduğu halde, bazı siyasi kurullar ve yaygın organları tarafından düşman bir devlet muamelesi görmesinden yakınmıştır. Bu demecinde çözüme çalıştığı en önemli meselesinin gelecek kuşaklara ekonomik refah, istikrar ve sosyal adalet ve hürriyet getirmek olduğunu ileri süren faşist diktatör, Asturya bölgesinde gittikçe genişleyen grev hareketine hiç değinmemiştir. Bir kaç ay önceki grevi sudan bir zamlı atlatan general Franko, halefini de tayin etmiş olmasına rağmen huzursuzluk içindedir.

Grev bölgesi Asturya'nın en önemli şehri Oviedo'da silahlı polis birlikleri takviye edilmiş, her an müdahaleye hazır bekliyor.

İşçiler

ne istiyor?

Son derece kötü şartlar altında çalışan maden işçileri, haftalık çalışma süresinin kırk saate inmesini istiyor. Franko rejiminin mülzakere sisteminin işlemeceğini bilen işçilerin sendikalarına dahi haber vermeden giriştikleri bu grev hareketinde kimlerden destek gördükleri bilinmiyor. Grevin amaçları arasında «yavaş çalışma» tarzını uygun layan arkadaşlarının işten çıkarılmasını protesto etmek de var.

Asturya'da 43.500 işçinin yarısı grev yapıyor. Grev idari personelin katılımı, sınıf mücadelesi niteliğini belirtiyor.

Bizi nasıl görüyorlar?

BOĞAZDAKİ İKTİSADİ BUHRAN

TÜRK DEVLET GEMİSİ, SERT KRİZLERLE SARSILIYOR

Hamburg'ta çıkan haftalık gazete «Die Andere Zeitung»un 16 Ağustos 1962 tarihli sayısında yayınlanan Gert Siebert imzalı yazıyı sütunlarımıza alıyoruz:

Başbakan İnönü'nün kısa bir süre önce güçlükle kurabildiği yeni hükümetle Türkiye'nin yolları saplanıp kaldığı zorluklar hiç bir şekilde aşılabilmemiş değildir. Ordu iki yıl önce Mendereci rejimini devirdiği zaman yalnız rüşvet ve irtişayı önlemek ve bir kaç demokratik hürriyet getirmek değil, aynı zamanda köklü bir sosyal reforma gitmek, taradaki ortaçağ şartlarını ortadan kaldırmak ve iktisadi hayatı da canlandırmak istemişti. Bugün Türkiye derin bir kriz içindedir ve sadece NATO üyesi rinin, özellikle Amerika ve Federal Almanya'nın yardımları ülkeyi yıkımdan kurtarabilmektedir.

Memnuniyetsizlik artıyor

Köklü reformlar isteği her gün daha güçleniyor. Ocak ayında yüz elli aydın, işçi önderi, subay ve akademisyen bir bildiri yayınladılar:

«20. yüzyılım ikinci yarısında hayatlarını elleri ve kafalarıyla kazanan büyük bir kitleye karşı pasif kalan bir sistemin geçerliliğine devamı imkânsızdır. Demokrasi şekilden ibaret kalmamalı, halkın kurtuluşu için bir şey olmalıdır.»

Şu anda Türkiye'de iktisadi kazanç ince bir tabakanın elindedir. Türkiye nüfusu bakımından bütün NATO ülkeleri arasında en büyük orduyu kurmuş olmasına rağmen işsizlerin sayısı durmadan artmaktadır. İşçiler kaynaşmaktadır. Sendikalar bu günlerde bir kere daha grev hakkının kabulünü, asgari ücretlerin tesbitini ve bir sosyal sigorta kurulmasını istedikler. İstanbul'da genel hizmetler işçileri, ücret konusundaki istekleri derhal yerine getirilmediği takdirde «sert tedbirler alacaklarını» söyleyerek tehditte bulundular. Karadeniz kıyısındaki Ereğli'de büyük bir miting tertiplendi ve bu toplantıda işçiler isteklerini açıkladılar.

Bu arada, devamlı silahlanma ve iktisadi buhran (ki birbirinden ayrı şeyler değildir bunlar) gibi iki değirmen taşı arasında bulunan hükümet birkaç teselli bulunu fırsatları: toprak reformu ve ilk beş yıllık plan tasarıları.

Kötü bilânço

Türk iktisadına yön verici bir müdahalenin ne kadar gecikmiş olduğunu birkaç rakam açıkça gözler önüne koya bilir: Ticari bilânço devamlı olarak pasiftedir 1962 yılı için 2,2 milyar DM değerinde ithalât ve 1,3 milyar DM değerinde ihracat hesaplanmıştır. Bu yuvarlak hesap 900 milyon DM açık demektir. Ödeme bilânçosu da kötüdür. Bu yıl için 900 milyon DM kadar dış yardım hesaplandığı halde Ankara'nın mali yükümlülükleri aynı yıl içinde 506 milyon DM'yi bulmakta, böylece borç yükü yine 400 milyon DM kadar artmaktadır. Dış borç sadece 1961'de 468 milyon DM artarak 5,632 milyarı bulmuştur. Sadece kredilerle değil diğer borçlanmaların alacaklı devletlere ödenmesi bile başı başına bir meseledir. Tahminlere göre faizlerle birlikte yıllık ödemeler 1963'ten sonra 696 milyon DM kadar olacaktır. Bu yükümlülüklerin en büyük kısmı askeri mahiyet

tekilerdir.

Beş yıllık planın Haziranda açıklanan tasarıları yakından incelendiği zaman mesele o kadar zemin görünmemektedir. Plan 1963'de yürürlüğe girecektir Brüt sosyal üretimde ufakıması kararlaştırılan yılda yüzde yedilik artış (ki zaten yüksek tutulmuştur) yüzde üçlük bir nüfus artışı yüzünden yüzde dörtde düşmektedir. Yatırım payının yükselmesi dolayısıyla özel, yığılmanın tasarrufunda bulunacak gelir artışı yılda yüzde 2,4'e düşüyor. Gelirin %10'unda artış için bu şekilde az yıldızlar ile «yük» beklemek gerekecektir. İşsizlerin sayısı ön plana alınmıştır; her şeye rağmen Türkiye'nin planın sonu olan 1967'de bugünkünden 350.000 daha fazla işsiz sahip olacaktır.

Ihracat 1967'ye kadar şimdiki 1,3 den 1,6 milyar marka ve ithalât 2,12 den 2,56 milyar DM'ye yükseltilecektir. Plan 1963'ten 1967'ye kadar beş yıl içinde 7,268 milyar DM'lik bir ödeme bilânçosu açığını büğörmektedir. Para veren ülkelerin bir yardım konsorsiyumuna bu açığı kapamaya yardım edecektir.

Daha yüksek vergiler

Üretim ve borçların yanı sıra vergiler de artacaktır. Sosyal üretimin şimdiki yüzde 146, ilk vergi yükü 1967'ye kadar 17,3'e çıkarılacaktır. İlk başta tütün, alkolü içkiler ve servet vergileriyle nakliyat ve oto vergilerinin artırılması düşünülmektedir. Daha çok işsiz, daha fazla borç ve daha yüksek vergiler — ilk beş yıllık planın garantiyle beklenen sonucu budur. Kesin olmayan bir şey varsa o da ortalama bir Türk vatandaşı için beş yıl sonra yüzde on iki yüksek gelir sağlayıp sağlanmayacağıdır. Beş yıllık plan tek tek plan adı vermemektedir, «çerçeve plan» olarak tasarlanmıştır. Planın gerçekleştirilmesi için özel ödevler yükleyen yıllık planlar hazırlanacaktır. Özel sektöre devlet sektörünün önünde yer verildiği çok açık bir şekilde belirtilmiştir.

Bu beş yıllık plan gibi, kabineye Haziranda sunulan toprak reformu kanun tasarısı da kansızdır. Bölge bölge yürüdülecek toprak reformu için tam yirmi yıl gerektiği ileri sürülmüştür. Kanun toprak mülkiyeti için en yüksek sınırları tesbit edecek ve bu da toprağın kalitesine göre değişecektir. Bu sınırların üstündeki topraklar parası verilerek alınıp dağıtılacak. Dağıtılan toprağın yeni sahipleri de bunu belirli bir süre içinde taksitle ödeyecektir.

Türkiye'nin, bütün hayatın millîtarî zasyonu yönündeki politikası dolayısıyla saplandığı iktisadi, sosyal ve siyasal buhran çok derindir. Sadece hükümetin elinde bulundurulan feodal — gerici yüksek tabakanın iktisadi planlama ve toprak reformu ile ulaştırılması gerektiği gerçeği bile bunu ortaya koyuyor. Planlara ve toprak reformuna rağmen bugün kü NATO'ya bağlılık politikasına devam edilmediği takdirde bir ilerlemenin mümkün olamayacağı da açıktır.

General Franco, faşist sendikaların mitinginde. Asıl işçi sesini duyuramıyor

KİTAPLAR

Doğu - Batı

Melih Cevdet Anday'ın Ataç Kitabevi tarafından yayımlanan kitabı üzerine düşünceler

Asım Bezirci

Melih Cevdet Anday'ın yazılarını eskiden gazete ve dergilerde de okumuştum. Nedense, zamanla hepsini unuttum. Geçende «Doğu - Batı» da (1) yeniden okudum onları. Bir hafta ya oldu, ya olmadı, eleştirmek üzere kalem elimde kaldı. Tuhaf değil mi, yazılardan pek az şey kalmış aklımda. Çoğunu unuttuğum yine. Neden acaba? Belleğim çok zayıf da ondan mı? Önce, «belki ondan» dedim. Belleğime (hafızama) aynı bir güvenim yoktu çünkü. Sonra, kuşkuyla düşüldüm. Araştırmaya ondan önce başlamıştım. Ondan olsaydı, başkalarının yazılarını da çabucak unuttuğum gerekirdi. Unuttuğuma göre, işin içinde aynı bir sebep olmalıydı. Dün Montaigne'i karıştırdım, bu sebebi bulur gibi oldum: Baktım, Montaigne bir sorunu tartışmaktan bir doğruyu ortaya çıkarmaktan çok kendi yaşa dıklarım, duyduklarım düşündüklerimi dile getiriyor. Kendini anlatırken, «beni özü anlatıyor» Anday ise «doğrusu yanıyor». Bir kişisel özlemi, yasentiyi yansıtmaktan çok olayların, sorunların tartışmasına ziddir. Başka bir

deyişle, Montaigne'de görgü, Anday'da kurgu (speculation) ağır basıyor. Montaigne'in hayata bağlı gerçekçiliği Anday'da yerini düşünceye bağlı mantıkçılığa bırakıyor. Montaigne ne kadar somut ve öznel ise, Anday da o kadar soyut ve nesnel görünüyor.

«Doğu-Batı», 1947 den beri Anday'ın çoğu gazetelerde yayımlanmış yazılarını içine alıyor. «Yazılarımı» diyorum. Çünkü, eleştiri, ya da deneme saymıyorum onları. Nitekim Anday da benim gibi düşünmüş olmalı ki, kapağa «toplum ve sanat üstüne yazılar» diye bir açıklama koymuş. Gerçi eleştiri, ya da denemeye kaçan yazılar da yok değil kitapta, ama pek azlıkta kalıyor bunlar; çoğunluk bir çeşit «fikra» özelliği taşıyor.

Anday, bu fıkralarda - Nurullah Ataç'la Mehmet Fuat gibi - «günlerin getirdiği» olaylar, sorunlar, yazılar üstünde duruyor. Bir daha idare ediyor onları, eleştiriyor, tartışıyor. Hiçbir önyargıyı, ya da düşünceyi «aldığı» gibi kabul etmiyor. Yeniden gözden geçiriyor, kuşkuyla kurcalıyor. Ne var ki, bu kurcalama us (akıl) algısında oluyor çoğunca. «Kim» dergisinde (2) yazılarını (sanırım, Rauf Mut

Melih Cevdet Anday

luay yazını) tersine, kaynaklara değin uzanmıyor, araştırmalara yönelmiyor. İncelemelere belgele re dayanmıyor. (3). Verilerin salt «mantık» yoluyla yoklanmasına,

elenmesine dayanıyor. Üstelik, bu bile bütüncül bir kavrayış ve çözümlenmeye çalışılmıyor, parçalı bir görüşle yapılıyor. Bundan olacak, öne sürülen düşünceler hem yü-

zeyde kalıyor, hem de soyutluktan kurtulamıyor. Elbette Anday iyi bir mantıkçi; eleştirel bir zekası, uyanık bir dikkati var. Aynı tıları, çelişmeleri hiç gözden kaçırmıyor. Ama, sorunları yukarıda belirttiğim yöntemle ele alması, bilgiden ve hayattan çok, ussı yaslanması, öngelmelere boş verip, enikonu «yazarken düşünme» yazdıklarının derinleşmesini, doyu ruca bir genişliğe varmasını engelliyor. Hatta kimi kez, yamfınalara yol açıyor. (Örnekin sözcüğü üstüne yaptığı yanlış açıklama bunun bir belirtisidir.)

Yazıların uzunluğu - birkaçına saymazsak - en çok iki üç sayfa geçmiyor. (Bir sayfalık olanları bile var.) Bilindiği üzere, denemeci Alain'in «Propos» ları da böyle kısadır. Ama siz değildir, oldukça yoğun, derli topludur. Anday'ınkiyer ise çokluk yoğunluktan uzaklaşıyor. Kısaldığına, darlığına karşın can alıcı noktaları bulup oralarda derinleşiyor. Çokluk yüzeyde doluyor.

(Bunu görmek için, Anday'ın sanatının sorumluluğunu işleyen «Sanatta Gafil Avlanmak» başlıklı yazısı ile J. P. Sartre'in aynı konudaki yazılarını karşılaştırmak yeter.) Arasına gerediği yayınlıyor, dağılıyor. Öteyandan, bazı kavramlar açıklanmıyor, bazı yazıların gereksizi belirtilmiyor, bazı sorular cevapsız bırakılıyor.

Örneğin, «Doğular geri kalmışlar. Batılalar şeri gitmişler. Ne yapmalı?» (s. 17), «bizim divan şirininin Fars şiri yanındaki de şeri nedir?» (s. 15), «Bizim yazınınızın da bir kişiliği olması için ne yapmalı?» (s. 16), gibi sorular soruluyor, fakat cevapları verilmiyor.

Yazılarıyla Anday, zamanı zaman, gericiğe ve sömürçülüğe karşı çıkıyor. Halkçılığı, devrimci liği tutuyor, baskılaşmayı savunuyor. Gelgelelim, bu savunuş henüz

REKLAMLAR İÇİN EN İYİ VASITA GAZETE VE DERGİLERDİR

Gazete ve Dergiler içinde en güvenilir araç

BASIN İLÂN KURUMU'dur

Istanbul Genel Müdürlük: Türkocağı Caddesi No: 1 Kat: 3 Telefon: 22 43 84 - 85

Istanbul Şube Müdürlüğü: Türkocağı Caddesi No: 1 Kat: 3

Ankara Şube Müdürlüğü: Ulus İşhanı «E» Bloku No: 41 Kat: 2 Telefon: 10 58 17 -

Izmir Şube Müdürlüğü: İkinci Kordon Mimar Kemalettin Caddesi Küçük Kardiçali

10 57 87

Han Telefon: 23911

TELGRAF: BASINKURUMU

Adana Şube Müdürlüğü: Abidinpaşa Caddesi Remo İşhanı: 46

Bursa Şube Müdürlüğü: İnönü Caddesi Aysan Han No: 20 Telfon: 2552

Eskişehir Şube Müdürlüğü: Porsuk İşhanı: Kat: 2 No: 1

Konya Şube Müdürlüğü: İstanbul Caddesi Yusufağa Sokak Terzioğlu Pasajı No:1

Zonguldak Şube Müdürlüğü: Amele Birliği Pasajı No 15/16 Telefon: 2038

Sosyalizm ve Kapitalizm

Türkiyenin gelişme dâvalarını sosyal açılarından aydınlatmak ve bu gelişmeye yarınki sosyal çatışmaları önleyici bir yön vermek çabası gittikçe genişlemektedir. Bu çaba, bazan Sosyalizm, bazan Türk sosyalizmi, bazan memleketçi sosyalizm veya sosyal milliyetçilik gibi çeşitli ifadelerle belirtilmektedir. Bu arada, Güneydoğu Asyadan Ortadoğu, Afrika, Güney Amerika kadar uzanan bölgelerdeki sosyal gelişmeleri de içine almak üzere «az gelişmiş memleketler sosyalizmi» anlamı da ortaya atılmakta ve yayılmaktadır. Fakat ifade farkları ne olursa olsun, bir sosyalizm mihreri etrafında toplanma ve gelişme meyli kuvvetlidir. Bu çabaları düzenlemek ve yaymak için bir «Sosyalist Kültür derneği» nin kurulması teşebbüsü son zamanlarda ortaya atılmıştır. Bu teşebbüs basında ve sosyal meselelere karşı ilgili çevrelerde çeşitli tartışmalara yol açmıştır.

İşte bu tartışmalar cümlesinden olarak VA TAN gazetesinin 22 Ağustos tarihli nüshasında Behice Boran'ın bir yazısı ayrıca önem taşımakta ve ileri uyarılmaktadır.

Sosyalist Dernek tartışmalarına katılan Behice Boran'ın bu yazısında ileri sürdüğü fikir ve görüşlerle tamamen birlik değiliz. Fakat buna bakmayarak evvelâ sunu belirtmek lâzımdır ki, Behice Boran'ın yazısı, üslûbundaki sadelik, görüşlerindeki açıklık, dokümanlara meselelerdeki olgun inancaları ile kuvvetle dikkati çekmektedir.

Behice Boran'a göre sosyalizm, herşeyden önce bir işçi sınıfı ideolojisidir. Fakat bizde sosyalizm den yana aydınlar bunu böyle görmüyorlar. İşçi Partisi saflarına koşmak ve o saflarda yer almak tan çekinmiyorlar. Bu aydınlar yayınlarında işçi hareketlerini koruyorlar, işçilere ve dâvalarına sempati duyuyorlar. Ama sosyalist hareketini işçilere dayandırmak, işini gereği gibi kıymetlendirmiyorlar. Bu aydınlar işçi hareketlerini sosyalist hareketin sadece bir unsuru sayıyorlar. Bu aydınların görüşünde, öncelikle zaman aydınları yani «KADRO» deha ağır basar.

Gene Behice Boran'a göre bizdeki sosyalist eğilimli aydınlar, işçinin siyasi mücadelesini lâyi kıyle benimsememektedir. Hatta meselâ sendikaların siyasi dışı kalmaması savunmak ve işçilerin siyasi mücadelesini emek taraflısı siyasi partilere bırakmak suretiyle bu mücadeleyi zayıflatmakta durlar. Bu yüzden de tâvizi politikacılar, karşılarında işçi sınıfını tam gücü ile göremiyorlar. Hatta Sosyalist Derneği kurma çabasında bile ona göre bir ayırma olabilir. Yani Borana göre «sosyalist fikirleri samimiyetle benimseyenler» in, isterlerse bir partiye, isterlerse bir derneğe girme leri çabası doğru değildir. Cemiyetin bireyleri (üniteleri) sınıflardır. Bunların içinde de iki kutup sınıf vardır: İşçiler ve istihsal araçları ile sermayeyi elinde tutanlar. Aydınlar ise bir sınıf değildir. Emekten yana ve emeğin işçileri ile devletçilik şeklinde tarif edilebilecek sosyalizm ise, işçi sınıfının ideolojisini ve iktisadi-politik hareketini ifade eder. Bu sebeple sosyalizm bir işçi sınıfı hareketidir. Sosyalist fikirler işçiden önce aydınlarda tutunabilir. Ama sosyalizm öncülü işçi sınıfıdır.

Sayın Behice Boran'ın, yukarıda işaret ettiğimiz yazısında yer alan görüşlerini bu şekilde özetlemek kabildir. Şimdi ve kimseyi ilzam etmemek kaydı ile bu görüşler üzerinde biraz duralım: Evvelâ şu nokta, sanıyorum ki herkesçe kabul edilecektir ki, sosyalizm, kapitalizmin bir mahsulüdür ve kısaca Ondokuzuncu yüzyılın evlâdıdır. Çünkü Ondokuzuncu yüzyıl, Onsekizinci yüzyılın sonunda icad edilmeye başlanıp gittikçe ve geniş ölçüde sanayile uyulan makinelerin yarattığı sanayi kapitalizmi yüzyılıdır. İşçi sınıfını doğuran ise işte bu sanayi kapitalizmidir. Kısacası, işçi sınıfı, çağdaş mâna sülle, sanayi kapitalizminin çocuğudur. Her türlü sermayeyi ve üretim araçlarını elinde tutan sınıfa yani burjuva sınıfına karşı, her türlü haklardan ve yaşama araçlarından yoksun olan, ya top rakımı, ya tezgâhını, düzenini kaybedip, zaman

Şevket Süreyya AYDEMİR

zaman kendini «yedek işsizler ordusu» içinde bulan bu sınıfın yaşama ve gelişme şartlarını in celeyen aydınlar ve bilginler, Ondokuzuncu yüzyılda sosyalizmi, sanayi ülkelerinde bir fikir ve mücadele cereyanı haline getirdiler. Çağdaş kapitalizmin yapısını ve gelişmelerini müşahede ve tenkit ile, bunların kanuniyetlerini arayan ve tarih içinde toplumun ifici kuvvetlerini kanuni yetlere bağlayan çok cepheli bir doktrinden başka bir şey olmayan Marksizm, gene Ondokuzuncu yüzyılda ve Avrupada meydana geldi.

Vakıa sosyal izahların tarih içinde köklerini ilk çağa kadar götürmek kabildir. Köleyi ve elişişisini her aşırda bulabiliriz. Ticaret sermayedar lık, sömürgeci yayılmalar ilkeçağa kadar gidebilir. Yeni kıtaların keşfinden sonra sömürgecilik, Batı Avrupada merkantilizt hareketler bir vakıadır. Bu arada hayaleci sosyalizm adıyla adlandırılan sosyal çabaları da olmuştur. Fakat çağdaş mânasıyla sosyalizm, ancak Ondokuzuncu yüzyılın ve bu yüzyılda büyük sanayici ve emperyalist metropollerin bir eseridir. Esas davası da, prole tarya, yani üretim araçlarından mahrum işçi sınıfı ile sermayeyi ve üretim araçlarını elinde tutan sınıf arasındaki çatışmayı ihtilâl, veya islahat yolu ile çözmektir. Bu çözüm, Birinci Dünya Savaşının da tamamen bitkin düşmüş olan Rusya'daki 1917 ihtilâlleri ile yeni unsurlar kazanmış, yeni istikametler almıştır.

Fakat Ondokuzuncu yüzyılın hâdisesi, yalnız büyük sanayi memleketlerinde ki işçi-sermayedar çatışmasından ibaret değildir. Bu Ondokuzuncu yüzyıl kapitalizmi, bir taraftan kendi metropollerinde işçi-sermaye arasındaki sınıf kavgasını keskinleştirmiştir. Ama, diğer taraftan da, emperyalist genişleme lele eline geçirdiği veya kontrolü altına aldığı sömürge ve yarı sömürgelelerde, yerli sanayii çökertmek, milletleri esir veya tâbi hale getirmek; bütün bu ülkeleri kendi sanayi mamullerine pazar ve kendi sanayi için ham madde yetiştiricisi haline sokmak, neticesi de gene bu Ondokuzuncu yüzyılın işidir. Demek ki sanayi kapitalizmi, bir taraftan Batıda proletarya ve burjuazi arasındaki çatışmayı yaratmış ve onun çözümünü için sosyalizm müca delesi doğmuştur. Diğer taraftan da bu sanayiel memleketlerde müstemleke ve yarı müstemleke ler arasında iktisadi ve siyasi tabiiyet yaratarak dünya üzerinde, ileri gitmiş ve GERİ KALMIŞ ÜLKELER çatışmasını doğurmuştur ki, milli is tiklâl savaşları, milli kurtuluş hareketleri, az gelişmiş memleketlerin kalkınma dâvaları buradan geliyor. Türkiye de bu ülkelerden biridir. Az gelişmiş memleketler gibi o da bir taraftan eğilim için titer ve istiklâlî vesâyet altına düşülme sin diye uğraşmak zorunda kalırken, diğer taraftan da Batı memleketlerinin geçen aşırda düştüğü sınıf kavgaları ve sonunda ihtilâlleri çıkmazına düş memek için, kendi yapısında milliyetçi bir sosyal devlete yer vermek zorunda bulunuyor. Bu çabanın adına ister sosyal devletçilik ister sosyalizm diyelim, fakat bilmiyoruz ki, Güneydoğu Asyadan Ortadoğu, Afrika ve Güney Amerika kadar bütün bir âlemi bu dâvalar sarmış bulunmaktadır.

Çünkü müstemleke ve yarı müstemlekeler, yahut bugünkü tâbiri ile az gelişmiş memleket lerle büyük sanayi memleketleri arasındaki çatışma zaten dünya ölçüsünde bir çatışmaydı. Meselâ 1914 de, dünyanın 135.4 milyon kilometrekare olan topraklarından 118 milyon kilometrekare, yani dünya topraklarının % 87 si sömürge veya yarı sömürge idi. O zaman 1.780 milyon olarak hesaplanan dünya nüfusunun da 1.270 milyonu az gelişmiş tâbi memleketlerde yaşıyordu.

Bugün bu sömürge ve yarı sömürge ülke ve milletlerin siyasi bağımsızlık savaşları geniş ölçü de başarılmıştır. Fakat yeni usul emperyalist kontroller durumuna düşmemek, Ondokuzuncu yüzyıl tipinde sınıf çatışmalarının gelişeceği kapitalist nizamlara sürüklenmemek çabaları henüz

ortadadır. Bu memleketler yeniden, bir taraftan büyük devletlerin vesâyetine, diğer taraftan kendi içlerinde sınıf parçalanmalarına, sınıf kavgalarına, azgın bir kapitalizmin hırslı istismarı altına yuvarlanabilirler. İşte az gelişmiş memleketler sosyalizmi diyebileceğimiz başka bir tip sosyalizm, bu gerçek ve tehlikeli gelişmeleri önlemek çabasıdır.

Az gelişmiş, memleketçi ve milliyetçi sosyalizmlerde sınıf önderliği davası sağlam bir dâva değildir. Çünkü bu memleketler henüz az gelişmiş bir kapitalizm ve bazı yerlerde kapitalizm öncesi safhasındadır. Gaye sınıf kavgası, sınıf önderliği, sınıf diktatörlüğü dâvası olmaktan ziyade, aydın bir fikir hareketi etrafında milletin sosyal adalet ilkelerini ve sosyal mücadeleyi benimsemiş bütün aktif tabakalarını bu hareketin etrafında birleştirmektir. Eğer böyle olmaz da, bu memleketlerde, meselâ Türkiye'de, sosyal gelişmenin önderi ve öncüsü işçi sınıfıdır. Sosyal gelişme bir işçi mihreri etrafında döner, onun aktif kadrosu odur dersek, aslında bir milli kurtuluş dâvası olan sosyalizmi parçalamak tehlikesi belirir.

Onun için bu hareketi bizim, hâlâ tamamlanmayan ve fikir temelleri tam olarak doktrinleş tirilmeyen milli inkılabımızın ilkelerine, yani inkı lâpçi bir Atatürkçülüğe bağlamakta isabet vardır. Çünkü Atatürk ruhunun ışık tuttuğu milli kurtuluş hareketi:

- * İstiklâlemdir.
- * Emperyalizme karşıdır. Emperyalizm belirtlerini, emperyalist kontrolleri ve imtiyazları reddeder.
- * Feodalizme, ornaçş kalıntılarına, ağalığa, köy ve şehir mütegallibeliğine karşıdır.
- * Devletçidir ve bu devletçilik, devlet işletme ve organlarının özel şahıslar menfaatına istis marına yol vermez.
- * İmtiyazsız, sınıfsız bir millet olmak sloganı, Atatürkün bir buluşudur. Onun çocukları ta rafından benimsenmiştir.
- * Dinin siyasete karıştırılması, ruhani derebey likler, klerikal zümreleşme çabaları Atatürk çölükte yoktur.
- * Atatürk emekten yanadır. Türk sosyal hareketinde de emek bir asıl unsurdur.

Bunları ve bunların devamı olan diğer dâvaları da bir arada sistemleştirirsek Türk sosyalizminin fikir prensipleri çıkar. Bunları, Anayasamızın SİYASAL DEVLET, SOSYAL ADALET, DEVLET PLÂNCILUĞU, ziraat reformları sendikaların toplu sözleşmelerle bir milli kudret haline getiril mesi, emek anlaşmazlıklarının, sonunda grevlerle çözülmesi, eğitimin sağlığını sosyalleştirilmesi gibi temellerinden hareket ederek tahakkuk ettir meye çalışmalıyız.

Ama bu nasıl olacak mı? Bu sorunun cevabında oldukça engelleyici bulutlar beliriyor.

Çünkü, demokrasinin bir kalabalıklar baskısı haline getirilmesi çabası Türkiye'de vardır. Hiçbir doktrin götürmeyen ve sadece birbirle riyle boğuşan, hepsi de opportunist olan siyasi orta partilerin, dini istismar, kalabalıkları kısırtma çabaları vardır. İktisadi plânı, dış yardımları ve devlet imkanlarını çabuk ve suni bir sermaye dar sınıf yaratmak yolundaki iç ve dış müdahale ve gayretler vardır. Bunlar sosyal ve çatışmasız gelişme çabasını, yani Atatürkçü bir sosyal gelişmeyi önleyebilir. O takdirde, şimdi bazı çevre lerin çabaladığı gibi, devlet işletmelerini ve diğer devletçilik unsurlarını da soysuzlaştırmak suretiyle garip bir kapitalizmin yer alması mümkün müdür? Ama daha çok yabancı yardımların ve müdahalelerin desteğine güvenmesi gereken böyle bir takım kapitalizmin istikbaline güvenilmez. Onun getireceği iç ve dış meseleler ve çatışmalar üzerinde ise şimdiden tahminlere bile girişmek zordur.

Fakat Böyle bir geleceğe sürüklenirsek, o zaman Sayın Behice Boran'ın görüşleri ve fikir leri, sanıyoruz ki çok daha geniş ölçüde bir doğruluk kazanacaktır.